

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet političkih nauka
Odsjek za žurnalistiku/komunikologiju

MAGISTARSKI RAD:

**Istraživačko novinarstvo i aktivizam za društvene promjene –
slučaj Julian Assange i WikiLeaks**

Kandidatkinja:
Dženana Hadžihafizbegović

Mentorica:
Prof. dr. Lejla Turčilo

Sarajevo, septembar 2024.

SADRŽAJ:

1. UVOD	
1.1 Predmet i obrazloženje teme	5
2. METODOLOŠKI OKVIR RADA	7
2.1. Znanstvena analiza	7
2.2. Ciljevi istraživanja	7
2.3. Sistem hipoteze	8
2.4. Metode istraživačkog procesa	8
3. DEFINIRANJE POJMOVA	9
4. ŠTA TREBA ZNATI O SLUČAJU ASSANGE	15
4.1. Iskustvo istraživaštva u doba tehnologije	18
4.2. Deontološka misija (ne)stručnosti	21
4.3. Gdje počinje novinarstvo, a gdje završava aktivizam?	24
5. SLOBODA GOVORA PO MJERI DEMOKRATIJE	27
5.1. Ex-Yu(lian) Assange news	29
5.2. Kako se na bosanskom kaže Assange?	31
5.3. Američki (demokratski) san	35
5.4. Može li novinarstvo imati aktivističku crtu ili je to etički nedopustivo?	37
6. DOĐOH, VIDJEH, NOVINARSTVOVAH	44
6.1. Novinarska doza (ne)filtriranog aktivizma	44
6.2. Antagonizam kao sredstvo ubjeđivanja u moć demokratije	46
6.3. Ko prizna, pa sve mu se prašta	49
6.4. Ali, ali, ali!	52
6.5. Dial Assange for...?	54
7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	56
7.1. Sistem hipoteza – obrazloženje.	56

8. BIBLIOGRAFIJA61
8.1. Stručna literatura61
8.2. Internet platforme (samostalni avtorski članci, nezavisni portali, komercijalni mediji) . .	62
8.3. Ostali izvori	66
9. BILJEŠKA O KANDIDATKINJI67

Ništa ogromno ne ulazi u život čovjeka, bez prokletstva.

Sofokle

1. UVOD

Slučaj Juliana Assangea javnosti je premijerno predstavljen kao slučaj novinara koji se našao pod istragom zbog objavljivanja dokumenata u kojima su sadržani podaci o mnogobrojnim nezakonitim postupcima i procedurama što ih je tokom godina realizirala vlada Sjedinjenih Američkih Država u periodu ratnih sukoba na Bliskom Istoku. Tada glavni urednik kompanije WikiLeaks, Assange je osim amoralnih i neprincipijelnih ratnih strategija, objavio i seriju fajlova kojom je demontirao sistem djelovanja američkih tajnih službi.

1.1. Predmet i obrazloženje teme

Metodom indukcije poći ćemo od analize tematske jedinice kao najave istraživačkog procesa. Zadatak postavljanja tog polazišta jeste da kroz istraživački proces posluži kao referentna tačka ka isticanju suštine oko koje se senzibilitet formulacije problemskog pitanja ovog rada i koncipira. Uprošteno, to bi značilo da će kroz istraživačke faze ovog rada najprije biti predstavljen teorijski dio u kojem će biti riječi o slobodi medija i istraživaštvu kao općim komunikološkim fenomenima, a koji će dalje biti objašnjeni analizom sadržaja, pa samim tim i povezani sa slučajem Assange.

Kako već i jeste istaknuto u samom naslovu, posebna pažnja će biti usmjerena na slučaj Assange, budući da su njegov lik i djelo ovaploćenje svih onih sposobnosti i hrabrog istupanja protiv političke elite svjetskog kalibra, dakle, osobina kakve bi trebale da su utjelovljene u svakoj ličnosti koja se bavi istraživačkim radom. Assange se našao na udaru vladajućeg globalnog korpusa, i u višedecenijskom procesu tokom kojeg je pokrenut koloplet pitanja što se tiču novinarske djelatnosti. Upravo taj koloplet jeste motivacijski sukus ovog istraživanja – s obzirom da je i prije slučaja Assange zabilježen imperativ cenzure na nekoliko opštih mjesta koja se tiču obavljanja novinarske djelatnosti, tek je sa epizodom WikiLeaks pokrenut pogon čiji mehanizam bi trebalo izravno da progovori i djeluje na takoreći sudbinu pojedinca za kolektiv, i vice versa, sudbinu kolektiva za pojedinca.

O tim frontovima će biti detaljnije pisano u ovom radu, a isti se kreću u rasponu od redakcijskog posezanja za istraživanjem osjetljivih tema do podrške (i) društvenih aktivista kad osjetljive teme postanu retorika visokog rizika. Jedna od kvantitativnih varijabli koja je određena kao bipolarna,

varirati će u obradi mjernih karakteristika argumentovane konstatacije o tome ko odlučuje šta je i zbog čega osjetljiva tema ako je u pitanju javni interes.

Valjalo bi napomenuti da pod potonjim opstrukcijama podrazumijevamo i retoriku svojstvenu domicilnim vladajućim strukturama, retoriku neprimjerenu u verbalnom opštenju sa novinarima. Ista podcrtava svaki oblik nedoličnog govorenja, od pežorativnih obraćanja, direktnih uvreda, prijetnji pa do cenzure kao konačnog ishoda. Dokazaćemo da pitanje cenzure sada već djeluje kao protokol kada su u pitanju i bosanskohercegovački mediji – bh. javnost bilježi slučajeve napada na novinare koji su istupili pred auditorijum mišljenja drugačijeg ili direktno suprotnog od vlastodržačke garniture zbog čega su u nekom momentu postali meta. Šta se desilo s tim novinarima, da li je, za razliku od istrajnog Assangea, njihova hrabrost izbljedila na liniji koja razgraničava slobodu govora od provokacijskog diskursa, biće dokumentovano.

U domenu informacijske znanosti koja se progresivno razvija sa globalizacijskim tehnološkim tijelom, neophodno je da se za potrebe ovog rada posegne i za obradom pojmova usko povezanih sa načinom djelovanja, odnosno procesima putem kojih se danas može doći do informacija. Ti procesi podrazumijevaju vještinu opismenjavanja tek nešto malo iznad osnovnog nivoa računarske pismenosti, pa s tim u vezi postupkom emanacije elemenata tehnologijskog čvorišta u dijalogu sa novinarskim normama, ispitaćemo etičnost mašinerije kojom se poslužila kompanija WikiLeaks prilikom prikupljanja, obrade i objave informacija. Time ćemo obraditi još jednu od sporednih varijabli koja se tiče direktno pitanja opravdanosti hapšenja i podizanja optužnice protiv Juliana Assangea.

2. METODOLOŠKI OKVIR RADA

2.1. Znanstvena analiza

Kategorijalno pojmovni aparat ovog rada polazi od tematskog smještanja naslova u područje istraživačkog novinarstva. Ta će disciplina, definirana kao praksa u komunikološkim studijama, u korelaciji sa sociološkim, tehnološkim, politološko-pravnim oblastima interpretativno pristupiti problematici u čijem fokusu je pronalaženje ključne razlike između istraživačkog novinarstva i društvenog aktivizma, ako su oboje usmjereni na društvene promjene. Kroz rad će biti istraženo nekoliko problema od kojih su svi motivisani empirijskim dokazima o zakazivanju nadležnih institucija u čijoj je obavezi da omoguće nesmetano obavljanje novinarskog djelovanja, odnosno prikupljanje i širenje informacija zarad javnog interesa. U tom maniru uz postavljanje uobičajenih hipoteza, poći ćemo i od otvaranja problemskih pitanja koja vibriraju u okvirima angažiranosti područja predstavljenih na početku. Također, formulacija otvorenih pitanja ostaviće prostor za dopunsko propitivanje i mogućnost grananja u okvirima istraživačkog područja, a zarad spoznajnog momenta koji bi pogodovao društvenom statusu onih kojih se to tiče – novinara istraživača i/ili društvenih aktivista:

- Može li novinarstvo imati aktivističku crtu ili je to etički nedopustivo?
- Da li je WikiLeaks istraživačko novinarstvo ili aktivizam?
- Šta nas je naučio slučaj Assange – kako se pojedinac (ne)može boriti protiv sistema?

2.2. Ciljevi istraživanja

Aktivnosti ovog rada osim što će odgovoriti na tematska pitanja, biće usmjerene ka spoznajnim odgovorima kao istraživačkim ciljevima - kako se problem mijenjao u vremenu od podizanja optužnice preko višegodišnjih peripetija što su se javljale aktivnim djelovanjem nekoliko antagonističkih struja; akcije novinara i društvenih aktivista naspram instruktivnih mehanizama struktura moći vladajuće klase. S takvim interpretativnim uporištem, karakter ciljeva istraživanja ovog rada odredićemo kao pragmatičke ili društvene. To znači da će, kako je uostalom i samim definisanjem uokvireno, ciljevi istraživanja zaključiti o koristima koje mogu proizaći na osnovu rezultata istraživanja do kojih će se doći. Korisnicima ove analize i vještačenja, novinarima,

aktivistima, interesantima, konačan ishod mogao bi poslužiti kao osnova za novu sintezu, promjenu paradigme, ali i kao motivaciono sedlo za dalje djelovanje u praksi, u skladu sa svim legislativama koje su konvencijskim uredbama zagantovane.

2.3. Sistem hipoteze

S obzirom na razinu spoznaje kojoj teži ovaj rad, postavice generalnu i nekoliko razrađujućih hipoteza. Iste će biti značenski dopunjene mjerenjem određenih varijabli kroz proces pisanja rada.

Generalna Hipoteza: Pojedina se ne može boriti protiv ingerentivnog političkog aparata.

Radna Hipoteza 1: Aktivistički model novinarske djelatnosti etički je dopustiv.

PH1: Instrumentarij za određivanje legislativnih društvenih načela, isti je onaj koji ta načela krši.

PH2: Društveni aktivizam je potreba, a ne izbor.

PH3: Položaj novinara istraživača u društvenom aktivizmu (općenito i strukovno) je opravdan.

2.4. Metode istraživačkog procesa

Sadržaj ovog rada umnogome će se osloniti na već postojeće činjenice čija je uzročno-posljedična varijabla inkorporirana u problemsko pitanje, pa i postavljene hipoteze. Zbog toga će ovim istraživačkim procesom i emanacijom primjera iz svakodnevnih aktivnosti novinarskih interesanata, biti povučena paralela sa konkretnim slučajem na koji upućuje naslov, budući da je oboje (primjere i slučaj) moguće interpretirati u okviru istih struja. S tim u vezi, osim analizom sadržaja i prikupljanjem podataka iz informacijskog materijala, pozornost će biti usmjerena na već obavljene procjene i mjerenja o kojima su sačuvani podaci, a isti će koristiti potrebama ovog rada. Dakle, kombinacijom analize sadržaja i ex post facto metodom, hipoteze će biti dokazane.

3. DEFINIRANJE POJMOVA

- **Aktivizam**, praksa koja predstavlja borbe za promjenu može se potaknuti reakcionim tendencijama i ciljevima, kao i progresivnim. (Cammaerts, Carpentier, 2006: 217)

- **Društveni pokret**, kolektivna, javna, dobrovoljna, masovna, manje ili više spontana akcija ljudi koja izrasta iz nezadovoljenih potreba, izražava određene sukobe interesa, pokreće rješavanje značajnih društvenih pitanja i stremi manjim ili većim društvenim promjenama. (Ahmetović, Hasanović, 2007: 66)

- **Društvena svijest**, (...) Pitanje određene društvene svijesti često se razmatra s obzirom na odnose kolektivne i individualne svijesti. Budući da ljudi ne žive kao izolirani pojedinci, nego u društvu, društvena svijest ima društveni karakter. (Ahmetović, Hasanović, 2007: 66)

- **Dokumentarno istraživanje**, istraživanje zasnovano na dokazima iz različitih dokumenata, arhiva ili zvaničnih statističkih podataka. (Giddens, 2001: 704)

- **Elita moći** (engl. *power elite*), termin koji je u savremenu sociologiju uveo krajem pedesetih godina dvadesetog vijeka američki sociolog C. W. Mills u studiji *Elita moći*. Mills određuje *elitu moći* kao pripadnike viših društvenih krugova koji posjeduju attribute moći i uticaja, bogatstva i slave (prestiža), koji u svojim rukama koncentriraju vodeće komandne pozicije krupnih institucionalnih hijerarhija: privrednih korporacija, političko-državnih institucija i vojske. Tako elitu moći predstavlja mala grupa čelnika korporacija i bogatih pojedinaca, koji sarađuju s vodećim ljudima vojske i zakonodavne vlasti i imaju moć da nesrazmjerno utiču na donošenje brojnih političkih odluka. (Lavić, 2014: 198)

- **Establišment**, institucije modernog građanskog društva, najuticajnije strukture kojima pripadaju i vladari medija. Termin nije novinarski, ali je nezaobilazan u svakom složenijem istraživanju. (Đurić, 1997: 893) **The Establishment**, moćni i važni ljudi koji upravljaju zemljom i njenom vladom. (Collin, 2002: 120)

- **Etatizam**, termin se koristi u različitim disciplinama (ekonomiji, sociologiji, obrazovnoj politici, itd.) kako bi opisao sistem koji uključuje značajnu ulogu države u ekonomskim ili društvenim poslovima. U društvenim naukama (sociologiji), može se također odnositi na samo postojanje države, pogotovo kada se radi o raspravama o nacionalizmu, modernosti i globalizaciji

i u tom smislu ovaj termin upotrebljavaju anarhisti. (...) Ukratko, etatizam predstavlja pojavu u kojoj centralizirana državna administracija ima kontrolu nad društvenim socijalnim i ekonomskim životom zemlje. (Hajdarević, 2007: 591)

- **Etika** (grč. *ethos*; običaj, *ethikos* – moralan; engl. *ethics*; njem. *die Ethik*), nauka o moralu ili filozofija morala; istražuje smisao i ciljeve moralnih normi, osnovne kriterije za moralno vrednovanje, kao i uopće zasnovanost i izvor morala. (...) Po kriteriju *sadržaja svijesti i namjeri svijesti*, etika se dijeli na: deontološku etiku (etiku dužnost, etiku moralne nastrojenosti) etiku odgovornosti (koja se dalje konkretizira, primjerice u medicinskoj etici, znanstvenoj etici itd.) (...) Etika propituje skup načela moralnog (čudorednog) ponašanja nekog društva ili društvene skupine. Ona se temelji na kategorijama društvenih vrijednosti kao što su: dobrota, dužnost, istina, humanost i drugo. (Lavić, 2014: 204)

- **Grupa, društvena**, osobena tvorevina kolektivnog društvenog života koja posreduje u odnosu između pojedinca i globalnog društva, čineći međučlan u toj vezi i most preko kojeg pojedinci djeluju na društvo i društvo na pojedince. Za *d.g.* je karakteristično da one sačinjavaju važan segment strukture globalnog društva, a da su istovremeno i same strukturisane. To, dakle, nije prost zbir pojedinaca, nego relativno stabilan kolektivitet sa određenom unutrašnjom organizacijom i sviješću o grupnoj pripadnosti. Za određivanje *d.g.* najznačajnije je pitanje uzroka i načina njihovog nastanka, zatim cilja kojem služe, stepena organizovanosti, unutarnje kohezije i integrisanosti, otvorenosti ili zatvorenosti, te veličine ili trajanja. (Mimica, Bogdanović, 2007: 169)

- **Hegemonija**, naziv dolazi od grčke riječi *hegemonia*, što znači upravljanje, vođenje, prevlast, prvenstvo. Izraz kojim se opisuju neprisilni aspekti vladavine, širenja sistema vrijednosti u društvu kao i znanja neke vladajuće grupe unutar zajednice, države unutar zajednice država i sl. (Hajdarević, 2007: 294) **Hegemonija**, vodstvo, upravljanje od strane jedne jake države nad grupom susjednih zemalja. (Collin, 2002: 149)

- **Informacijsko društvo** (engl. *information society*), društvo koje je zavisno od stvaranja i distribuiranja informacija (Castells). **Informaciono društvo**, novi termin koji lansiraju istraživači komunikacija u posljednjoj četvrtini XX vijeka kao historijskom ambijentu karakterističnom po burnom razvoju komunikacija i društva, "društva koja su postala zavisna od kompleksnih,

elektronskih, informacionih i komunikacionih mreža koje najveći dio svojih resursa usmjeravaju na informacione i komunikacione aktivnosti." (V. Melodi u Đurić, 1997: 266)

- **Informacijsko doba** (engl. *information age*), Manuel Castells uvodi ovaj pojam (...) Manuel Castells se smatra vodećim analitičarem informacijskog doba, a svoje viđenje je izložio u knjizi *The Informational Age*. Za ovo doba se vezuje internet, koji je postao mediji novog umreženog društva. (...) Naime, na osnovu saznanja o informacijskom dobu, možemo reći da se pod *informacionom tehnologijom* podrazumijevaju metode i sredstva koja se primjenjuju u prikupljanju, prenosu, obradi, skladištenju i prikazivanju podataka. U tom pogledu centralno mjesto zauzima *kompjuter*. (Lavić, 2014: 331)

- **Informacione tehnologije** (*u obradi podataka*), premda su informacione tehnologije (IT) same po sebi interesantne, najvažniji je način na koji se primjenjuju. Informacione tehnologije (IT) su ključni dio savremenog rješavanja problema i pomažu nam da bolje razumijemo probleme, razvijamo odgovarajuća rješenja i u krajnjoj liniji, da oblikujemo društvo u kojemu živimo. Informacione tehnologije radikalno mijenjaju baze znanja koje koristimo, te u skladu s tim i način na koji struktuiramo život, karijeru, organizacije i društvo u cjelini. Informaciona tehnologija predstavlja oblik tehnologije kojim se ljudi koriste da bi na određeni način operirali s informacijama. (Lavić, 2014: 332)

- **Informatika**, nauka o korišćenju informacija za upravljanje složenim tehnološkim i drugim stručnim procesima rado donošenja odluka u svim granama nauke, ekonomije, tehnike; efekti informatike umnogostručeni su i ubrzani primjenom kompjuterske tehnike i korišćenjem veze sa bankama podataka koje su potpunije i efikasnije od dokumentacija klasičnog tipa. (Đurić, 1997: 267)

- **Internet** (lat. *inter* – među; između; engl. *net* – mreža), javno dostupna pokretna mreža podataka koja zajedno povezuje kompjutere i kompjuterske mreže, korištenjem istoimenog protokola (internet-protokol). (Lavić, 2014: 343)

- **Istraživanje**, neizostavan novinarski postupak od povoda do teksta, naročito u složenim temama analitičkog novinarstva. (...) Pravilo da traganje za vijestima nije sakupljanje gotovih vijesti, već istraživanje stvarnosti, nalaženje činjenica i otkrivanje njihovih vrijednosti, značaja,

aktuelnosti, uočavanje promjena – njihovih oblika i uticaja na stanje u društvu. (Đurić, 1997: 289)

- **Istraživačko novinarstvo**, razotkriva informacije koje se svjesno skrivaju, a od iznimnoga su javnog interesa. (S. Modrić u Bešker, 2004: 8) **Novinarsko istraživanje**, razlikuje se od naučnog: dok naučnik istražuje da bi otkrio nova svojstva, novinar traga da bi o starom saopštio nove informacije, ocjene, prognoze od značaja za najširu javnost. (Đurić, 1997: 289)

- **Izvansudska ubojstva** (engl. *extrajudicial killings*), izvansudska ubojstva su pogubljenja koja vrši policija ili snage sigurnosti koja se vrše bez ikakve pravne oblasti. Nacionalni i međunarodni zakoni zabranjuju ubojstva pojedinaca bez pravičnog suđenja i prava na žalbu po presudi. Humanitarno pravo, koje obuhvata zločine počinjene za vrijeme oružanog sukoba, odbacuje "namjerno ubijanje, bez sudskog postupka". Treća Ženevska konvencija iz 1929. borbama zabranjuje ubijanje neprijateljskih zarobljenika ili drugih osoba povezanih s protivnikom, uključujući civilne dobavljače, ugovorne radnike, vjerske radnike i prateće novinare. (Lavić, 2014: 350)

- **Intervencija u međunarodnom pravu**, miješanje, uplitanje jedne ili više država u poslove druge zemlje. Njome se narušava suverenitet, sloboda i nezavisnost zemlje prema kojoj je uperena. Može biti ekonomska, diplomatska, oružana i dr. (Ahmetović, Hasanović, 2007: 118)

- **Komitet za zaštitu novinara** (engl. Committee to Protect Journalists, CPJ), ovaj komitet je neovisna i neprofitabilna organizacija koja je osnovana 1981. godine. Cilj koji je Komitet postavio pred sebe bio je promovisanje slobode štampe, tj. on djeluje "braneći prava novinara da izvještavaju bez straha od odmazde". (...) Bavi se slučajevima koji se odnose na zatočene novinare ili novinare koji se nalaze pod prijetnjom i one koji se bore protiv medijske cenzure i zastrašivanja od strane vlasti. (Lavić, 2014: 371)

- **Korištenje prikupljenih podataka**, (...) znanstvena i moralna obaveza istraživača je da rezultate istraživanja javno prezentiraju i da ih daju na raspolaganje svim zainteresiranim institucijama, organizacijama i pojedincima. U slučaju kada se obavljeno istraživanje ne objavi javno, postoji mogućnost da se rezultatima istraživanja manipulira i da se iste zloupotrijebe. (Lavić, 2014: 387)

- **Moć**, Bertrand Russell čak tvrdi da je moć osnovni pojam u društvenim naukama u istom smislu u kome je energija osnovni pojam u fizici. Najveća moć je – globalna, u svemu. Moć nije stručni novinarski pojam, ali je termin kojim se izražava i jedna od karakteristika medija, ali i svojevrsni atmosferski omotač u kome novinari djeluju – i kao subjekat moći, i kao objekat koji prima dio moći nad društvima medijima, dobijajući često mrvice i kad izgleda da je medijska moć jednaka državnoj. **Moćnici**, pripadnici vladajućih grupa, elite sa najvećim uticajem. (Đurić, 1997: 421-422 - 423)

- **Monopol**, naziv potječe od grčkih riječi *monos* – jedini i *poleo* – prodajem, tj. *monopolio*, što znači isključivo pravo ili poziciju koja, u ekonomskom smislu, omogućava kontrolu nad tuđim radom, proizvodnjom ili tržištem, dok u političkom smislu označava kontrolu i prevlast u odlučivanju bez obzira na poziciju suprotne strane. Kao pravni termin, monopol je pravo ekskluzivne kontrole, koji daje vlada nekoj strani u vezi sa posebnom komercijalnom aktivnošću. Monopolom se označava i ekskluzivan posjed ili kontrola, kao i nešto što se ekskluzivno posjeduje ili kontrolira. (Hajdarević, 2007: 421)

- **Novinar istraživač**, osoba koja se, bez obzira na medij u kome djeluje, bavi otkrivanjem istine i utvrđivanjem koliko se od nje odstupa. Opšti naziv za takvo djelanje je istraživačko novinarstvo i ono se od naizgled sličnih aktivnosti kojima se bave policija, advokati, revizori i nadzorni organi razlikuje u tome što nije ograničeno predmetom istraživanja, ne temelji se na zakonu i u bliskoj je vezi sa publicitetom. (De Burgh, 2000: 18)

- **Politika**, sredstva koja koristi vlast da bi odredila obim i sadržaj aktivnosti vezanih za vladavinu. Sfera "političkog" podrazumijeva aktivnosti onih koji vladaju, ali i postupke i suprotstavljene interese mnogih drugih grupacija i pojedinaca. (Giddens, 2001: 715) **Politika** (gr. *politike* – vještina upravljanja gradom, državom). Djelatnost kojom se usmjeravaju i usklađuju različite djelatnosti u oblasti javnog života, a naročito državni poslovi. Politički subjekt može da bude država, ali i razne nedržavne ustanove: partije, udruženja, sindikati, itd. Cilj političke djelatnosti je uticaj na državne poslove i vršenje državne vlasti. (Mimica, Bogdanović, 2007: 407)

- **Politički sistem** (engl. *political system*), (...) politički sistem označava skup političkih institucija pojedinih zemalja koje spajaju određene zajedničke karakteristike. Faktor koji bitno

određuje karakter političkog sistema je vlast (državna vlast), tj. način na koji je ona organizirana i u kakvim odnosima je prema društvu. Odatle dolaze dva teorijski moguća politička sistema: *demokratski* i *autokratski*. (...) Politički sistem predstavlja institucionalizirani oblik i način na koji je određen i reguliran odnos javne vlasti i društva. (...) Politički sistem određuje skup svih institucija kojima se uobličava politička vlast, odnosi između vlasti i društva, kao i proces vršenja vlasti. (Lavić, 2014: 531 - 532)

- **Sloboda**, vrhunac ideje čovječanstva; odsutnost vanjske prisile i mogućnost samoodređenja subjekta oslobođenog vanjskih (prirodnih, kulturnih, političkih, religijskih, ideoloških) određenja. Sloboda je u dvostrukom smislu temeljni problem svake politike. S jedne strane, razni oblici političkog djelovanja zalažu se za ostvarenje slobode, a s druge strane se zahtijeva nasuprot nekim postojećim političkim institucijama, idejama ili odnosima. (...) Društvena sloboda podrazumijeva pravo spriječavanja zloupotrebe moći. (Ahmetović, Hasanović, 2007: 248)

- **Socijalna etika** (njem. *Sozialethik*), filozofska disciplina, dio primijenjene etike i etičko učenje o izuzetnoj važnosti i uticaju društvenog ambijenta na oblikovanje moralnih stajališta i ljudskog moralnog djelovanja, odnosno interesovanje za društvene uslove dobrog života. Iz ovoga se pojavljuje pitanje o mestu individuuma u društvu, o vrijednostima kao i slobodi, toleranciji, pravednosti itd. (Lavić, 2014: 637)

- **Socioicid**, izraz *s.* (društvoibistvo), počeo je da se koristi početkom devedesetih godina prošlog vijeka u sociološkim analizama dramatičnih zbivanja na prostorima SFRJ. (...) Pojmom *s.* u ovdašnju sociologiju nastojalo je da se unese posredovanje u razumijevanju, odnosno objašnjenju relacije *pojedinačno – posebno – opšte*. (...) U najkraćem, ovaj pojam sugerise da su takoreći sve te individualne drame bile generisane širim zbivanjima, ali da su i značajno doprinosile iniciranju, odnosno perpetuiranju posebnih i globalnih, prije svega, političkih i ratnih akcija. (Mimica, Bogdanović, 2007: 534)

- **Sociologija društvenih pokreta** (engl. *social movements*; njem. *soziale Bewegungen*), društveni pokret je kolektivna, javna, dobrovoljna, masovna, manje ili više spontana akcija ljudi koja izrasta iz nezadovoljenih potreba, izražava određene sukobe interesa, pokreće rješavanje značajnih društvenih pitanja i stremi manjim ili većim društvenim promjenama. (Lavić, 2014: 646)

- **Zaštita novinara** (engl. *protection of journalists*), prema međunarodnom humanitarnom pravu, akreditirani novinari koji prate neprijateljska oružana djelovanja su zaštićeni Trećom Ženevskom konvencijom. Novinari se smatraju legitimnim dijelom vojne postrojbe. Naprimjer, novinari povezani sa američkom koalicijom koja je izvršila invaziju na Irak 2003. podliježu pravnoj zaštiti, ali tako nisu zaštićeni novinari koji su izvještavali o ratu dok su radili za legitimne izvore vijesti. Unatoč pravima prema međunarodnom humanitarnom pravu, ratni dopisnici su ozljeđivani, ubijani ili otimani u sve većem broju sukoba u mnogim dijelovima svijeta, posebice u Afganistanu, Iraku i Čečeniji. Rekordan broj novinara ubijen je u 2003. više nego u bilo kojim drugim godinama u rasponu od deset godina, a gotovo je dvostruko više u 2002. (...) Reporteri bez granica proglasili su Irak najsmrtonosnijim na svijetu za ovu vrstu profesionalaca. (Lavić, 2014: 744 - 745)

4. ŠTA TREBA ZNATI O SLUČAJU ASSANGE¹

Tim naslovom, 24. februara 2020. godine, medijski autoritet, portal Deutsche Welle, u rubrici POLITIKA otvorili su članak posvećen, sada već slučaju Sjedinjene Američke Države protiv Juliana Assangea kroz koji su temeljito, na osnovu iznešenih činjenica i prikupljenih podataka, medijskoj publici objasnili u kakvom odnosu, i na koji način američki moćnici pristupaju optužbama za koje potonji terete Assangea.

2020. godine već se zaokružila godina dana² od kako je javnost suočena sa Assangeovim slučajem na način kakvim ga prepoznajemo i danas: tadašnji ministar vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država Mike Pompeo³, WikiLeaks nazvao je "nedržavnom neprijateljskom tajnom službom". U dijelu Deutsche Welleovog članka koji se bavi konkretnim razlozima zbog kojih Sjedinjene Američke Države žele Assangea na optuženičkoj klupi, navedeno je da američko Ministarstvo pravosuđa smatra kako je australijski novinar počinio kazneno djelo pomaganja pri hakiranju vladinih računara, za šta bi trebalo da odsluži kaznu zatvora u trajanju od pet godina. No, ovakva fabula kuliminirala je zbog činjenice da je Julian Assange, u to vrijeme, prebivao u Europi, odnosno u prostorijama ambasade Ekvadora u Londonu.

Retrogradno, premijerno predstavljanje identiteta Juliana Assangea javnosti dogodilo se 2010. godine. 7. juna 2010., australski novinar i internet aktivist, Julian Assange, u novinskom članku objavljenom u magazinu The New Yorker⁴ predstavljen je kao direktor kompanije WikiLeaks⁵. WikiLeaks sami sebe smatraju dobavljačima za istraživačko novinarstvo. Pri kompaniji djeluju novinari, matematičari, informatički stručnjaci iz Sjedinjenih Američkih Država, Tajvana,

¹ <https://www.dw.com/hr/%C5%A1to-treba-znati-o-slu%C4%8Daju-assange/a-52465801>

² Tek od 2019. godine su tačke optužnice poznate javnosti.

³ Mike Pompeo je 2017. godine bio na funkciji šefa CIA-e, dakle, sedam godina pošto je kompanija WikiLeaks počela da djeluje.

⁴ The New Yorker postao je magazin renomiranog statusa zbog svog sadržaja kojim pokriva nekoliko disciplina društvenog života. Komentari, kritike, eseji, fikcija, satira, animacije, poezija, samo su neka od tematskih područja koja djeluju pri izdanjima ovog časopisa. The New Yorker magazin nastao je u američkom gradu New York, februara 1925. godine.

⁵ WikiLeaks ili Wikileaks je međunarodna neprofitna organizacija sa sjedištem u Švedskoj, koja objavljuje anonimne dojave, odnosno na drugi način nedostupne dokumente uz istovremeno čuvanje anonimnosti svojih izvora.

Europe, Australije i Južnoafričke Republike, te grupa kineskih disidenata za koje sama organizacija tvrdi da su je i osnovali. Na internetskoj stranici WikiLeaks, prema tvrdnjama njenih osnivača, mogla se pronaći baza podataka sa više od 1.2 miliona dokumenata u vezi s pitanjima koja se tiču političkog i društvenog života na globalnom nivou.

Moment kad se platforma WikiLeaks lansirala u medijski prostor kao organizacija pri kojoj djeluje jedan od najvažnijih portala za neovlašteno objavljivanje priča, dokumenata i video snimaka sa udaljenih bojišta, desio se u četvrtom mjesecu 2010. godine nakon što je objavljen video snimak pod nazivom *Collateral Murder* u kojem je prikazano kako američka vojska u predgrađu Bagdada, u novobagdadskom okrugu tokom mjeseca jula 2007. godine, u helikopterskom napadu ubija iračke civile i dva člana Reutersovog⁶ osoblja.

Nedugo potom, za vrijeme trajanja istog mjeseca, iste godine, WikiLeaks objavio je Afganistanski ratni dnevnik.⁷ Na portalu WikiLeaks, objavljen je dokument o dubokoj povezanosti američke vlade i američkih tajnih službi (CIA – Central Intelligence Agency) sa terorističkim organizacijama širom svijeta.

Ta povezanost značila je dvostruke standarde u tumačenju međunarodnih prava i zakona od strane Sjedinjenih Američkih Država. Dokument je objavljen pod nazivom *CIA Red Cell Memorandum on United States exporting terrorism*. Pošto su objavljene nekolicine povjerljivih dokumenata o ratnim zločinima koje su NATO snage činile u Iraku i Afganistanu, a o kojima nikada nije bilo riječi u zapadnim političkim i medijskim sferama, neke zemlje su zabranile pristup internet stranicama Wikileaksu, odnosno dostupnost organizacije u okvirima interneta pojedinih zemalja. Ubrzo potom uslijed snažne percepcije objavljivanja ovih dokumenata, uslijedile su optužbe pa i slučaj istraživanja glavnog urednika Wikileaks, Juliana Assangea, o navodnom napastvovanju maloljetnice. Prvotne optužbe za obljubu u nekom momentu postaju istraga protiv high-tech teroriste, kako su tada vodeći američki političari okarakterisali lik i djelo Juliana Assangea.

⁶ Saeed Chmagh i Namir Noor – Eldeen bili su irački ratni fotografi za Reuters.

⁷ Afganistanski ratni dnevnik kompilacija je koja sadrži više od 90.000 dokumenata o ratu u Afganistanu, a s kojima javnost nije bila prethodno upoznata.

S tim u vezi trebalo je proći proceduru vezanu za izručenje što američkim vlastima nije bilo u interesu, jer je ta procedura podrazumijevala poštivanje zakona koji optuženom pri ekstradiciji dozvoljava kasnije suđenje (u zemlji kojoj je izručen), samo na temelju optužnice zbog koje je i nastupila ekstradicija. Međutim, Washingtonu takav rasplet nije bio prihvatljiv pa je američko pravosuđe zapravo optužnicu koja je do tada sadržavala samo jednu tačku (hakiranje vladinih dokumenata), proširilo na osamnaest (18) tačaka što je prijeteću kaznu Julianu Assangeu podiglo sa pet (5) na stotinu sedamdeset i pet (175) godina zatvora. Među tačkama optužnice dodana je i ona kojom se Assangea tereti za kršenje zakona o špijunaži iz 1917. godine.

Samo pokretanje istrage protiv Assangea javnosti je donijelo i mnoštvo informacija u vezi s načinom na koji je kompanija WikiLeaks došla do tajnih podataka. Ime koje se uz Assangea tereti za odavanje CIA-inih izvještaja, odnosno osoba koja se navodi kao Assangeov izvor je Chelsea Manning⁸. Prema navodima optužnice, Assangea se tereti i za poticanje Manning da odaje tajne podatke, no, prema izjavama Jamesa C. Goodalea⁹, takva praksa je dio postupka istraživačkog novinarstva pri rasvjetljavanju priče.

U međuvremenu, optužbe protiv Assangea prema kojima treba odgovarati za napastvovanje maloljetnice, u potpunosti su odbačene u mjesecu novembru 2019. godine zbog nedostatka dokaza. Taj slučaj zaključen je u Švedskoj.

Tokom azila, odnosno boravka u ambasadi Ekvadora u Londonu, nekolicina novinara i osoblja međunarodnih organizacija imali su priliku posjetiti Assangea. Između ostalih, tu mogućnost dobio je i Nils Melzer, specijalni izvjestitelj za mučenje pri organizaciji Ujedinjenih naroda, koji je u svom izvještaju naveo da Assange pokazuje jasne simptome psihičkog zlostavljanja i mučenja čemu je doprinijelo i konstantno obitavanje u skučenom prostoru ekvadorskog

⁸ Chelsea Elizabeth Manning je američka vojnkinja i zviždačica (whistleblower). Svjetskoj je javnosti omogućila uvid u veliki broj tajnih dokumenata, a neke od njih su snimke zračnih udara u Bagdadu i Granai, koje su postale hit na You Tube kanalu, objavljivanje 250.000 diplomatskih kablova SAD-a i preko 500.000 vojnih izvještaja iz rata u Iraku i Afganistanu. Većinu ovog materijala je tokom 2010. godine objavio WikiLeaks ili njegovi medijski partneri. Manning je uhapšena u petom mjesecu 2010. godine, i tri godine držana u samici i mučena. Sredinom 2013. godine osuđena je zbog više kaznenih djela na trideset i pet (35) godina zatvora s mogućnosti uslovnog puštanja nakon osam (8) godina. Otpuštena je i iz vojne službe. Predsjednik Barack Obama je na kraju svoga mandata pomilovao Chelsea Manning, te je ona oslobođena 2017. godine nakon odsluženih sedam (7) godina zatvora. Deklarira se kao trans žena, što joj je sud odobrio u aprilu 2014. godine, zbog priopćenja da se cijeli život osjećala kao žena.

⁹ Bivši tajnik New York Times-a.

veleposlanstva. Nedugo potom, dvije stotine (200) liječnika apeliralo je u stručnom časopisu *Lancet* zbog lošeg zdravstvenog stanja u kojem se Assange nalazio u tom trenutku¹⁰.

Nils Melzer je početkom 2022. godine objavio knjigu pod naslovom *The Trial of Julian Assange: A Story of Persecution* u kojoj detaljno otkriva sistemski osmišljen proces i kampanju protiv glavnog urednika WikiLeaks¹¹.

4.1. Iskustvo istraživaštva u doba tehnologije

Kada kažemo komunikacijski odnos, odnosno protok informacija, mislimo na onaj lanac komunikacije gdje je novinar posrednik u prenošenju informacija od izvora do publike s napomenom da je u slučaju istraživačkog novinarstva taj proces dolaženja do informacija dodatno zakomplikovan time što su sve te informacije vješto skrivene od onih kojih se direktno tiču (javnog interesa), pa onda i od samog novinara istraživača kojem je primarni cilj i posao da do tih informacija dođe.

Tokom decenija, potraga za podacima u novinskim dokumentacijama uz zastarjele tehnologije (pregled javne arhivske građe, traženje dozvola za pristup administraciji vladinih institucija, nezavisnih državnih institucija, pregled baze podataka prema ključnim riječima, prekopavanje bibliotečke građe), uz minimalan dodatak osnovne opreme za špijunažu (slušalice, mikrofoni, prisluškivač), jeste domena što se s ostatkom svijeta razvijala i napredovala pa samim tim se i novinarska profesija oslonila na progresivni aparat informatičke generacije. Osim najnovijih modela izgradnje i pretraživanja preko interneta, sofisticiraniji preokret u elektronskom obliku koji je na raspolaganju novinarima istraživačima jesu upravo baze podataka.

Baze podataka omogućavaju novinarima svakodnevno 24-satno pretraživanje. Ti, kako ih Bešker naziva, elektronički bibliografski katalozi¹², jesu zapravo gradivo koje sadrži osobne podatke, ali i one koji se odnose na odbranu, gospodarske probitke države, te na poslove nacionalne sigurnosti. Dakako, pristup svakoj od takvih baza zahtijeva plaćanje neke članarine uglavnom na godišnjem nivou. S takvim razvojem online sistema informisanja, razvila su se i nova zanimanja

¹⁰ <https://www.dw.com/bs/aktivisti-za-ljudska-prava-zabrinuti-za-assangea/a-51749211>

¹¹ <https://www.versobooks.com/products/2907-the-trial-of-julian-assange>

¹² Bešker, Inoslav: *Istraživačko novinarstvo* (Zagreb, 2004: 150)

poput informacijskih brokera – nova vrsta specijalista koja se pojavila u Sjedinjenim Državama izvan novinskih preduzeća. Posrijedi su stručnjaci koji zarađuju za život pronalazeći informacije za ine korisnike. Informacijski brokeri stvaraju, pribavljaju, pronalaze i koriste informacije za korisnike¹³.

No, princip rada novinarske profesije, pa i kada je u pitanju, odnosno posebno kada je u pitanju istraživačko novinarstvo, drži za bitno i sam proces saradnje između novinara i medijskih kuća. Pred pravosudnim komitetom američkog Senata, smijenjeni direktor FBI-a James Comey, nazvao je djelatnost WikiLeaks "obavještajnom pornografijom" što je povezo i sa takozvanim *rushgateom* - navodnim ruskim hakerskim miješanjem u američke izbore. Srbijanski portal Vreme pojašnjava kako je prilično jasno zašto je "duboka država" stavila u metu Assangea i zašto je reporter The New Yorkera 2010. godine opisivao kako paranoja niskog stepena trese WikiLeaks zajednicu. WikiLeaks je često saradivala sa renomiranim medijskim kućama: britanskim The Guardianom, američkim The New York Timesom, i njemačkim magazinom Spiegel. Platforma WikiLeaks objavila je 76. 900 dokumenata o ratu u Afganistanu, 391. 832 dokumenata tzv. iračkog dosijea među kojima i snimak bombardovanja Bagdada iz helikoptera AH-64 apache, 779 tajnih fajlova o tretmanu zarobljenika u bazi Gvantanamo, 1.7 miliona fajlova diplomatske prepiske SAD-a od sedamdesetih godina prošlog vijeka pa do 2013. godine, dokumente pod nazivom *Espionnage Elysee* koji pokazuju kako su američke službe špijunirale francuske kompanije, francusku vladu i predsjednike François Hollandea, Nicolasa Sarkozyja i Jacques Chiraca, a i njemačke federalne ministre pa i samu kancelarku Angelu Merkel¹⁴. Još 2017. godine, platforma WikiLeaks objavila je seriju dokumenata nazvanu *Vault 7*, o globalnom programu CIA-e za razbijanje elektronskih sistema širom svijeta, i 8761 tajni dokument CIA-e o sistemima nadgledanja Samsungovih pametnih telefona, televizora i automobila.

Bilo je pokušaja da se zaustavi platforma WikiLeaks kada je sud u američkoj saveznoj državi Kaliforniji naložio da se spriječi pristup njihovoj domeni – *wikileaks.org*. Ali, to se pokazalo neefikasnim pošto je materijal Wikileaks razmješten na stotinu domena i preko dvadeset

¹³ *ibid.*

¹⁴ <https://www.vreme.com/svet/u-raljama-velikog-brata/>

servera koji su funkcionisali kao njihovo ogledalo, tako da bi demontiranje tog sistema zapravo podrazumijevalo da se razmontira čitav internet. Assange je taj sistem postavio 2006. godine u saradnji sa sedam hakera, a danas ga održava 1200 volontera, matematičara, novinara, tehnologa iz Sjedinjenih Američkih Država, Europe, Australije, Južne Afrike i Tajvana. Portal Vreme piše kako je bilo i pokušaja da se onemogući prikupljanje sredstava za finansiranje WikiLeaks - PayPal i drugi sistemi otkazivali su im saradnju, ali su iznađeni drugi načini, bitcoin naprimjer¹⁵.

Carol Fleming dodatno pojašnjava da je tehnološki napredak digitalizacije i kompjutera otvorio polja koja su ranije bila skrivana, ako ne i sasvim zatvorena za novinare istraživače - sa informatičkom tehnologijom vrijeme je skraćeno, a količina pristupačnih informacija značajno uvećana (između ostalog i zbog toga što se podacima može pristupiti sa jednog mjesta). Osim toga, omogućena je i efikasnija analiza podataka¹⁶. U takvom jednom pogonu je djelovala i platforma WikiLeaks. Uz novinare istraživače koji su djelovali na globalnom nivou s ciljem dolaženja do informacija koje svjetski moguli skrivaju od svjetske javnosti da bi potonjom manipulirali. Kombinacijom svih elemenata karakterističnih za lančani proces istraživačkog posla, od imanja potvrde od izvora bliskog predmetu istraživačkog fokusa pa do taktičkih pristupa podacima putem mreže, WikiLeaks je plasirala u javnost ono što je možda već i bilo prepoznato kao aparat djelovanja zapadne (ne)demokratije¹⁷ i na taj način ugrozila samo i jedino vladajuću strukturu. Svaki dokument i snimak objavljen na portalu WikiLeaks jednostavno djeluju po principu *varta canta*¹⁸.

Ali, u višegodišnjoj aktivnosti čitavog ovog slučaja, spotlight medija i javnosti prešao je sa onoga što je obznanjeno u podacima WikiLeaks, a što Chomsky naziva *unapređivanjem demokratije* kao vodeću proklamovanu temu američke politike upravo na Bliskom Istoku¹⁹, na Assangea kojem prijete da će ga progutati demokratski mrak.

¹⁵ <https://www.vreme.com/svet/u-raljama-velikog-brata/>

¹⁶ De Burgh, Hugo: *Istraživačko novinarstvo – kontekst i praksa* (Beograd: Clio, 2007: 246)

¹⁷ Svaka američka vojna baza u arapskim zemljama zapravo koristi rat, odnosno odbranu domicilnog stanovništva od terorističkih organizacija kao izgovor za kontrolom područja bogatih naftom.

¹⁸ Papir pjeva

¹⁹ Chomsky, Noam. *Intervencije* (Novi Sad: Rubikon, 2008: 117)

4.2. Deontološka misija (ne)stručnosti

Osnovna karakteristika (i) novinarske profesije jeste njena deontološka misija.

Uopšte predstavljeno, bit svake novinarske discipline²⁰ je obavijest, informacija. Zadatak svakodnevnog novinara tj. koji se bavi dnevnim aktuelnostima jeste da prikupi i proslijedi (prenese), dakle da udovolji znatiželji i potrebi građana da znaju o svakojakim dešavanjima u okviru njihove društvene zajednice. Za razliku od potonjih, novinar istraživač do informacija dolazi nešto težim putem, budući da su iste od javnosti uopšte (građana i novinara) skrivene. Upravo ta skrivenost zahtijeva drugačiji pristup novinarenju. Pa ipak, deontološki momenat novinarskog djelovanja jeste najetičkija pozicija, budući da je njen izvanjski karakter direktno postavljen prema društvu i dešavanjima u njemu.

S takvim pojašnjenjem, upravo je slučaj Assange idealan primjer jednog takvog polazišta gdje se moralnost kao unutarnji, intrizični princip sukobljava sa onim aktivnostima što ih Crouch doživljava kao simptome doba postdemokracije²¹, a Chomsky sveukupnost situacije američkog sistema temeljno smiješta u Bijelu kuću, tvrdeći da su upravo zbog bazičnih truleži u sistemu zapravo i pokidane sve te niti američke demokratije. (Chomsky, 2008)

Hereza Juliana Assangea nesumnjivo je postupak koji bismo mogli okarakterisati kao demokratski zdrav, ali politički nezreo. Jer, nije moguće zaobići istinu da je način na koji su istraživači WikiLeaks došli do podataka američkih tajnih službi izrazito nekorektan²², odnosno identičan načinu i postupku o kojem upravo i ukazuje Assange objavljivanjem službenih dokumenata. Tehnički gledano, u toj usporedbi i izjednačavanju i jeste sok jezgra ovog slučaja. Pojednostavljeno, vlada SAD-a je srdita na WikiLeaks zbog provaljivanja u sistem tajnih službi, dok istovremeno opravdava svoje identične postupke prema europskim državicima.

Osim špijunaže već je navedeno na početku ovog rada detaljnije o sadržaju tih dokumenata. Tim povodom valja izdvojiti razborit momenat djelovanja platforme WikiLeaks, te u potpunosti

²⁰ Novinarstvo se može dijeliti na više načina. S obzirom na svrhu svog rada, prihvaćamo podjelu na: *deskriptivno* (opisno) novinarstvo, *analitičko* novinarstvo koje sadrži među inim, *istraživačko* i *interpretativno* novinarstvo. (Bešker, 2004: 22)

²¹ Više o ovome u: Crouch, C. *Postdemokracija* (Zagreb: Izvori, 2007)

²² Bez diplomatskog pakovanja, WikiLeaks su hakirali američke obavještajne službe i vladu SAD-a.

opravdati njihov stil. Zašto? Zato što posljedica Assangeove hereze djeluje višesmjerno: uopšte je nemoguće prepoznati demokratsku borbu američkog sistema što politička elita ove nacije ističe kao misiju svoga djelovanja²³. Isto primjećuje i Crouch kada kaže da politika i vlast sve više klize natrag u ruke privilegiranih elita na način tipičan za predemokratsko razdoblje. Važan rezultat tog procesa je rastuća nemoć ideala ravnopravnosti. No, optužiti za bolesti demokracije samo masovne medije i uspon stručnjaka koji pišu "izjave za javnost", znači zanemariti neke mnogo dublje procese koji su na djelu. (Crouch, 2007: 12)

S takvom mišlju o sprovođenju demokratskih postupaka na svjetskoj sceni, bitno je spomenuti i (ne)djelovanje onih čija je obaveza i dužnost raskrinkavati takve sisteme – novinare, medije, te pojasniti neophodnost potrebe za junaštvom kakvo je počinio Assange.

Prema literaturi, u prvom poglavlju *Zaradi pa vladaj* (Turčilo, 2011: 11), autorica ističe da institucionalnost kao jedna od zajedničkih karakteristika koja je svojstvena svim medijima, ne znači samo firmu za produkciju i distribuciju sadržaja, već i kompleksne organizacije sa određenim simboličkim funkcijama. Dodaje, da jedini mediji na koji nije primjenjiv koncept institucionalnosti je internet, jer njegova decentralizirajuća struktura i anarhičnost nadilaze bilo kakve institucionalne okvire. I za internet možemo reći da je kompleksan mediji, ali on nije institucionalizirana organizacija i upravo to ga čini novim medijem u odnosu na štampu, radio i televiziju. Dakle, prije Assangea, umreženost medijskog svijeta i političke scene insistirala je dominaciju moćnika što je rezultiralo izostankom deontološkog djelovanja spram tih novih oblika moći svojstvenih 21. stoljeću – novinari bi trebali biti sedma sila koja djeluje bez autoritativnog zaglavlja, cenzure i u ime javnog dobra. Pa ipak, privatizacija medijskih centara donijela je umjesto neovisnosti, kontrolu države i, grubo rečeno, zataškivanje. Stoga je odlično pitanje, da li u stoljeću medija u kojem su ekonomski i politički interesi isprepleteni, možemo govoriti o interesu građana kao političkih subjekata odvojenom od interesa građana kao potrošača? (Turčilo, 2011: 13)

²³ "Ostavljajući po strani ono što se dešava na terenu u Iraku, možda je korisno pozabaviti se pitanjem kako to da je politika na kojoj počivaju ova invazija i okupacija, svet učinila mnogo opasnijim i to ne samo opasnijim u smislu terorizma. Američki Stejt department je upravo priznao da je njihova tvrdnja iz aprila ove godine da je opasnost od terorizma smanjena – što predstavlja centralno mjesto sadašnje Bušove predsedničke kampanje – bila potpuno bez osnova. U njihovom revidiranom izvještaju priznaje se da je broj incidenata i žrtava, u stvari, znatno povećan." (Chomsky, N. *Intervencije*. Novi Sad: Rubikon, 2008: 89)

Logičan slijed deontološkog postupka medijskog djelovanja spram američkog sistema kojem je demokratija prije imidž nego sistem, uopšte nije moguć – javna je tajna taktika kojom se služe američki mediji u svom izvještavanju o funkcionalnosti sistema. Jer upravo je sistem taj kojem mediji i služe - vlada SAD-a ima ustaljenu tradiciju fabrikovanja izvještaja obavještajnih službi kako bi opravdala svoje akcije, posebno u odsutnim trenucima između rata i mira kako bi pridobila javno mnijenje (Kellner, 2005). Ipak, čak i prema američkim standardima, višestruka strategija dezinformacija koja je dovela do rata u Iraku 2003. godine, i do održavanja ratnih napora godinama nakon toga, istaknuta je kao udžbenički primjer političke propagande. (Castells, 2014). Slučajevi direktne američke intervencije u medijskom izvještavanju, i u Americi i širom svijeta, previše su brojni da bi se o njima ovdje govorilo detaljnije, ali imaju jasan obrazac. Tako je Bushova administracija unajmljivala glumce da se predstavljaju kao novinari. Pravljeni su vještački izvještaji i najnovijim vijestima (video izvještaji o vijestima – *Video News Relases* – poznati pod skraćenicom VNR), kako bi se promovisao njihov pogled na rat u Iraku. VNR-ovi su prvo postali poznati početkom 2005. godine kada je The New York Times izvjestio da su mnoge lokalne stanice emitovale unaprijed pripremljene segmente koje su producirale savezne agencije, pod Bushovom administracijom. VNR-ovi su podržavali rat u Iraku, Bushov plan za medicinsku zaštitu i mnoge druge programe. Konzervativni komentator Armstrong Williams je priznao da ga je Ministarstvo prosvjete platilo 240.000 dolara da na televiziji promoviše Bushovu obrazovnu politiku (Kirkpatrick, 2005). Castells ističe da ovakve američke propagande nisu neoubičajene i da njihovi inicijatori vrlo vješto iste opravdavaju višim interesima države, i naravno, kada je to potrebno, demokratijom u svijetu²⁴.

Iz svega zaključujemo da je bilo neophodno da se vladi SAD-a desi jedan Assange kao rekacija na profesionalne aktivnosti što su dominirale područjem komunikacije - fabrikovanje i prenošenje poruka koje izvrću činjenice i indukuju dezinformiranost radi promovisanja interesa vlasti. Jer, demokratski zdravo postupanje²⁵ koje danas pratimo kao tačke optužnice protiv Juliana Assangea, u literaturi je podvučeno kao jedan od osnovnih uvjeta demokratije. (Bagdikian prema: Turčilo, 2011: 26).

²⁴ Više o ovome u: Castells, M. *Moć komunikacija* (Beograd: Clio, 2014.)

²⁵ Bagdikian tvrdi kako istinska sloboda informacija (kao jedan od osnovnih uvjeta demokratije) traži najmanje tri uvjeta: 1. mogućnost da se čita i gleda sve što je dostupno 2. diverzitet izvora iz kojih se biraju informacije 3. medijski sistem koji omogućava priliku onim građanima koji žele da stupe u kontakt sa drugima (Frederick, 1992: 10)

4.3. Gdje počinje novinarstvo, a gdje završava aktivizam

Na tragu McChesneyeve analize (američkih) medija²⁶ autor primjećuje kako su evidentne neke ključne promjene u shvatanju koncepta novinarske profesije. Analizirajući te promjene, naglašeno je nekoliko tačaka od kojih se izdvajaju dvije posebno zanimljive da ih se tematski smjesti u okvir ovog rada:

- Novinarstvo sve češće pravi kompromise s biznisom, pa je rijetko objektivno, a posebno je rijetko istraživačko izvještavanje o vodećim oglašivačima
- Novinarstvo sve češće prihvata konsenzus elite kao stvarnost, predstavljajući ga publici kao jedinu istinu²⁷

Koncentracija medijskog sadržaja na ono što odgovara korporacijskim vlasnicima i mogulima koji diktiraju koncept novinarskog djelovanja, u 21. stoljeću jasno dijeli proizvodnju na informativne medije i industriju zabave. Informativni mediji, kao područje koje nas zanima za potrebe ovog rada, uopšte se odmiče od ozbiljnih tema i diskusija kakve bi trebalo da dominiraju u okvirima političke stvarnosti, odnosno onoga što se medijskoj publici plasira kao proces demokratskog politiziranja. Sve što proizlazi iz tzv. vježbe demokratskog trougla²⁸ jeste odnos ekonomskih i političkih interesa. U tako uvezanom društvu mediji, novinari, preovaploćeni su u ulogu sponzora što naginje ka onome koji dominira u odmjeravanju snaga i igre moći. Utoliko se i izgubilo objektivno novinarsko izvještavanje, jer je i istraživanje, odnosno prikupljanje informacija postalo filtrirano – novinar pristaje na onoliko koliko mu se dozvoli da dobije²⁹, a takav mentalitet žurnalističkih djelatnika postao je masovan i sveprisutan, dakle globalan. Ipak, onkraj svih tumačenja i analitičkog pregleda masmedijske scene danas, Crouch insistira da demokratija trenutno proživljava jedno od svojih najsajnijih razdoblja. Ovu tezu detaljnije

²⁶ Prema: Turčilo, 2011: 37

²⁷ ibid. McChesney navodi primjer kako se konsenzus elite o potrebi i opravdanosti invazije na neku zemlju javnosti često predstavlja kao jedina moguća opcija (McChesney, 2008: 57)

²⁸ Biznis-mediji-politika (Bal, 1997: 144)

²⁹ Castells u *Moć komunikacija* (Beograd: Clio, 2014.), piše o konkretnim strategijama američke Vlade kada je u pitanju kontrola medija. Između ostalog, jasno navodi i odluke da se, ako niti jedna druga strategija ne uspije u pokušaju cenzurisanja, nerijetko pribjegne i ličnom zastrašivanju novinara ili blogera. Također, u poglavlju o kontroli medija u Rusiji, autor otvara tekst napomenom da "ruska država u demokratskoj tranziciji nikada nije zaboravila osnovne lekcije iz svoje sovjetske prošlosti: informacije su moć, a kontrolisanje informacija je poluga za održavanje moći."

obrazlaže činjenicom da javno mnijenje i masmediji političare poštuju manje no ikad. Vlade i njihove tajne često se demokratski iznose na vidjelo. (Crouch, 2007: 20) Demokracija kao politička struktura, kako je naziva Vujčić u poglavlju *Klasični dokazi o vezi (korespondenciji) političke kulture i političke strukture – demokracije* u demokratskom društvu djeluje tako što je ista upravo mješavina pojedinaca s različitim političkim ulogama. (Vujčić, 2001) Autor naglašava važnost i građanske političke kulture pozivajući se na studiju Almoda i Verba, gdje su istaknute podanička, parohijalna (županijska, lokalistička), ili participativna uloga³⁰.

Takav doživljaj demokratske atmosfere jeste argument kojim je u potpunosti opravdana namjera glavnog urednika WikiLeaksa da demolira sistem što upravo tako, sistemski ruši svako demokratsko načelo, istovremeno se pozivajući na demokraciju kao nadahnuće. Potreba Juliana Assangea da djeluje spram svojih deontoloških principa kao novinar koji je dio društva, i spram svojih moralnih normi kao čovjek koji je društvo, mnogo govori o dva koncepta demokratski aktivnog građanina. Oba ta koncepta imaju identitet.

Jedan koncept je negacijska aktivnost u obliku protesta i optužbi, kad je glavni cilj političke rasprave pozvati političare da polože račune, kad su izloženi ruglu i podvrgnuti intimnom ispitivanju svog javnog i privatnog identiteta. Drugi je, raspravlja Crouch, identitarno smiještanje građanina u pozitivno ozračje optimistične vizije trenutne demokracije koja nema nikakve veze s temeljnim pitanjem moći korporacijskih elita – tj. skupine i organizacije pojedinaca zajedno razvijaju kolektivni identitet (shvatajući interes tog identiteta), i autonomno formuliraju zahtjeve temeljene na tome, a potom ti zahtjevi stižu do političkog sistema³¹.

Kroz ovaj slučaj, takav identitet je konkretna akcija protiv mehanizma u čiji se program učitava odluka američke vlade da Assange bude taj kojeg treba kazniti za amoralna i neprincipijelna djela te iste vlade.

Ta je razlika analogna dvama različitim shvatanjima prava građana, zaključuje autor³².

³⁰ Više u: Vujčić, V. *Politička kultura demokracije* (Osijek-Zagreb-Split: Panliber, 2001: 127)

³¹ Više u: Couch, C. *Postdemokracija*. (Zagreb: Izvori, 2007)

³² *ibid.*

Za ovaj naslov to znači da je WikiLeaks jednim klikom opunomoćio svijet da djeluje na nekoliko punktova – novinare da slobodno progovore o nemogućnosti slobodnog govorenja, društvene aktiviste da djeluju i budu društveno aktivni za potrebe aktivnosti društva, demokratski osviještene građane da zahtijevaju demokratiju, a ne njenu varijantu. Nametanjem jedne od tih varijanti demokratije³³ novinarska profesija i jeste završila tako što je podlegla pritiscima koji prijete direktnom ugrožavanju osnovnih egzistencijalnih potreba i sloboda – problemi s profesionalnim napredovanjem i vlastitim prihodima. Istovremeno, izvan medijskog prostora, ti isti koji stvaraju pritisak, pitanje slobode medija promoviraju kao ključno za demokratiju pod plaštom borbe za slobodno novinarstvo. (Turčilo, 2011: 22)

Zbog toga su, za potrebe istinske demokratije, bili neophodni istraživači WikiLeaks platforme, da razbude (i) društvene organizacije, pogonuju aktiviste i pokrenu mehanizam koji je, koji i sada direktno ugrožava svakoga ko predstavlja prijetnju, izaziva osjećaj nelagode za sistem i ugrožava ga. Prije Assangea već je četverocifrena znamenka režimski ubijenih novinara i aktivista³⁴ što su istinski učestvovali u interpretaciji ovog vremena demokrate³⁵.

No, ono što ovakvi, heretički scenariji konstantno propituju jesu dileme koje sada već funkcioniraju kao retorička pitanja: Usprotiviti se imperativima sistema i izgubiti u tom obračunu, ili ne; Upustiti se u misiju novinarskog istraživanja stvarnosti iza kamere i nestati ispred kamere, ili ne; Bježati skrivajući se kao savršena dikcija pojedinačnog glasa i umrijeti na naslovnici, ili opstati u neartikulisanom horskom glasanju protestne mase i blefirati pravdu u televizičnim insertima (u)živo.

S gledišta javne politike, takve dileme i suprotstavljanja općim pravilima koja dominiraju ideološki preovladavajućim skupinama, samo su argument za zamjenu terena gdje će kritičko prosuđivanje biti odbačeno.

³³ Detaljnije u: Turčilo, 2011: 22

³⁴ Neki od novinara i aktivista koji su ubijeni od strane režima protiv kojeg su profesionalno djelovali, ubijeni u trenutku kad su bili na vrhuncu svoje istrage ili na pravom tragu da istinu otkriju: Shireen Abu Akleh, Slavko Ćuruvija, Jamal Khashoggi, Pol Hlebnikov, Rafiq Tagi, Ján Kuciak, Mahsa Amini, Larisa Judina, Aleksej Navaljni, i drugi. / <https://www.slobodnaevropa.org/a/ubistva-novinar-kazne/32112211.html> / <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2023/9/14/u-deset-godina-ubijeno-1-910-aktivista-za-zastitu-okolisa> / <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2023/1/17/pedeset-posto-vise-ubijenih-novinar>

³⁵ Pojam Miljenka Jergovića („Naci bonton“, Durieux, 1998), koji opisuje teror kojeg nad građanima post-komunističkih društava provode nove političke elite, a pod plaštom demokratije. (u: Turčilo, 2011: 65)

5. SLOBODA GOVORA PO MJERI DEMOKRATIJE

Za vrijeme pisanja ovog rada, 3. maja 2024. godine kalendarski se obilježio Svjetski dan slobode medija.

Trideset i jednu godinu ranije, 3. maja 1993. godine, Glavna skupština Ujedinjenih naroda, ovaj datum službeno je proglasila Svjetskim danom slobode medija. Cilj je bio, i jeste, podizanje svijesti o važnosti nesputavanog rada, istraživanja i izražavanja medijskih radnika, dakle, osvijestiti imperativ slobode pri ostvarenju temeljnih načela novinarske profesije. Valjalo bi spomenuti da 3. maj nije neki nasumice izvršen kalendarski odabir, već je datum simbolično određen, budući da se na isti obilježava godišnjica Windhoeške deklaracije³⁶.

Svake godine, trećeg dana petog mjeseca, širom svijeta spovode se mnogobrojne aktivnosti kojima se ukazuje na bitnost da u centru pažnje bude beskompromisno govorenje istine, pri čemu se ističu slučajevi u kojima su principi slobodnog medijskog izvještavanja, ne samo zapostavljeni već hotimično zanemareni u tolikoj mjeri, da se, između ostalih aktivnosti, odaje počast i onim novinarima koji su stradali³⁷ samo zato što su se bavili ukazivanjem na trulež u društvu zarad javnog dobra.

Svjetska nevladina novinarska organizacija Reporteri bez granica (RSF) na Svjetski dan slobode medija godišnje objavi *Svjetski index slobode medija*. To je rang lista koja djeluje kao presjek stanja na temu novinarskih sloboda. Sloboda medija ključni je stub demokratije i osnova na kojoj se grade društva u kojima se poštuju građanska prava i temeljne slobode. Danas (2024. godine) ta će demokratska osnova biti sprovedena u više od 50 zemalja; u pedeset, i više zemalja tokom 2024. godine biće održani demokratski izbori, odnosno demokratija će biti na svom najvećem testu od postanka civilizacije³⁸. Taj će ispiti polagati i zemlje regiona tj. Balkana, što je za potrebe ovog rada posebno interesantno, budući da je cjelokupan proces demokratije (izbori + vladavina), i na ovom podneblju, umnogome baziran isključivo na imidžu. Ta tvrdnja vrijedi za političke garniture i novinarske djelatnike zasebno, ali i kroz svakodneve interakcije što

³⁶ U Windhoeku, 1991. godine, afrički novinari sastavili su izjave o principima slobodne štampe.

³⁷ Čitaj: likvidirani od strane režima

³⁸ <https://balkans.aljazeera.net teme/2024/1/5/godina-izbora-je-li-2024-najveci-test-za-demokratiju>

ih podrazumijeva odnos ova dva pojma u praksi. Dakle, postoje novinari koji djeluju samostalno i nezavisno, a postoje i oni koji saraduju sa aktuelnim vlastodržačkim ansamblom.

Prema podacima na rang listi što su je objavili RSF za 2024. godnu, Hrvatska se nalazi u padu sa 42. na 48. mjesto zbog čega je okarakterisana kao djelomično slobodna kada su u pitanju slobode medija u ovoj zemlji³⁹.

Srbijanska demokratija pod pritiskom prorežimskih cenzura u medijima, bilježi također pad sa 91. na 98. mjesto u odnosu na prošlogodišnji izvještaj⁴⁰.

A, i demokratska Bosna i Hercegovina na razmeđu gore pobrojanih desetica, zadržala je status sličan svom geografskom položaju; Index mjerenja slobode medija bosanskohercegovačke novinarske djelatnosti pronašao je na 81. poziciji, između Hrvatske i Srbije. Pa ipak, identitarno se smjestila među najlošije rangiranu u poređenju sa sopstvenim procjenama od ranijih godina⁴¹.

Valjalo bi spomenuti kako je uopšte široj javnosti svaka vijest o Assangeu tek još jedan naslov u dnevnom pregledu novosti. Takva atmosfera i nije toliko tragična koliko, nasuprot široj javnosti, jeste važniji onaj intimniji momenat, a tiče se kolegijalnosti – lik i djelo Juliana Assangea jesu historijska prekratnica našeg vremena, ovoga ovdje i sada u kojem djeluju novinari istraživači, u kojem glas dižu društveni aktivisti. Jer, na kraju krajeva, bili novinari ili ne, pitanje slobode govora tiče se sviju, odnosno kako je već rečeno u jednom od početnih poglavlja ovog rada, deontološka misija novinarske struke znači, osim slobode govora, i pravo na primanje i širenje informacija prema onima kojih se to tiče, a to su svakodnevni građani. Ili, konkretno u slučaju Assange, građanima SAD-a, građanima svijeta obznanjene su aktivnosti američkog demokratskog proklamiranja. Zbog toga je sljedeća dužnost novinara da isprate ovu sudbinu na dva fronta: Assangea kao čovjeka i kolege novinara.

Pa, da li je dužnost ispunjena?

³⁹ <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/snh-poziva-na-pet-minuta-gromoglasne-tisine-11518046>

⁴⁰ <https://direktno.rs/vesti/drustvo-i-ekonomija/524861/sloboda-mediji-srbija-kremlj.html>

⁴¹ <https://ba.voanews.com/a/najlosija-pozicija-bih-na-indeksu-slobode-medija-reportera-bez-granica/7598493.html>

5.1. Ex-Yu(lian) Assange news

Učinimo li neki selektivni pregled da bismo usporedili koliko je slučaj Assange bio zastupljena tema u novinarskim izvještavanjima u Hrvatskoj, koliko u Srbiji, a koliko u Bosni i Hercegovini, ustvari ćemo primjetiti da su novinari iz Hrvatske ponajviše koristili, i koriste, medijski prostor da bi se bavili pitanjem Assangea. Osim redovnih izvještavanja o toku događaja vezanih za sudske procese u kojima se našao urednik WikiLeaks-a, nekolicina renomiranih hrvatskih novinara javno se izrazila po pitanju tretmana optuženog.

Bez da skrećemo pogled od Velike Istine koja se ustvari krije iza čitavog ovog slučaja⁴², neophodno je da za potrebe ovog rada potenciramo isključivo one momente procesa koji se tiču slobode izražavanja, američkog agresivnog nastupa prema Assangeu, novinarske solidarnosti i borbe. To znači da je bilo koji slučaj mogao biti primodijalna baza za detoniranje pobune svekolike javnosti, ali, ova tema prelomila se na slučaju u naslovu radne teze.

Dakle, vezano za potonji uvod i pojašnjenje, izdvojićemo novinare i novinarke koji jesu i proaktivno se interesiraju za pitanje novinarskih sloboda kroz slučaj Assange.

Aktuelna predsjednica Europske federacije novinara (EFJ) koja je istovremeno i predsjednica Sindikata novinara Hrvatske (SNH), Maja Sever, poslala je jasnu poruku u svojoj izjavi kazavši kako osnovna zadaća globalne akcije jeste ideja da je potencijalno izručenje Juliana Assangea poruka upozorenja svim novinarima, građanima, javnosti i slobodi rada novinara:

"Želimo poslati poruku podrške i protiviti se izručenju koje smatramo direktnim napadom na slobodno novinarstvo."⁴³

⁴² (op.a.) Nasuprot poglavlju '**Šta treba znati o slučaju Assange**' moglo bi se ispisati poglavlje '**Šta ne treba znati o slučaju Assange**'. U tom bi se dalo detaljno proučiti uopšte misiju na koju je pošao Julian Assange, počevši od toga da li je pošao sam – pri tome se ne misli na informatičke stručnjake kojima je kompanija WikiLeaks opremljena, već se misli na kvalitetnu pozadinu i podršku establishmenta koju je bilo neophodno da Assange uživa. Jer, način na koji svijet masmedijskog komuniciranja funkcioniše danas uopšte nije krhak i tanak, budući da istim upravljaju i pod kontrolom je moćnih država koje, slobodno možemo reći, upravljaju i svijetom. Bezmalobli je primjetiti da slučaj Assange (ni)je odmjeravanje snaga sistema SAD-a protiv Vladimira Putina. (Detaljniju analizu pročitati u tekstu hrvatske novinarke Ines Sabalić na <https://direktno.hr/domovina/hrvatska-novinarica-upozorila-cudnu-povezanost-assangea-i-putina-zasto-nije-objaviog-339054/>)

⁴³ <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/hnd-i-snh-skup-podrske-julianu-assangeu-11370854>

Upravo tom parolom vođeni, u organizaciji Hrvatskog novinarskog društva (HND) i Sindikata novinara Hrvatske (SNH), novinari ove balkanske zemlje istupili su na ulice Zagreba da održe skup podrške osnivaču i glavnom uredniku WikiLeaks⁴⁴.

Bez obzira na splet okolnosti što su doprinijele Assangeovom hapšenju, sukus svakog protesta⁴⁵ jeste pravo na neometan rad i slobodu govorenja. To je iz Hrvatske jasna poruka, naglašena i u tekstu *Laži o Assangeu*, novinara, člana Izvršnog odbora Hrvatskog novinarskog društva, Branka Mijića. Tekst je objavljen u trećem mjesecu 2024. godine na službenoj stranici HND-a⁴⁶. Mijić se obratio i na potonjem skupu podrške, a njegovo obraćanje u cijelosti je preneseno na službenoj stranici SNH⁴⁷.

Dijagnozom nalaza RSF-ovog Svjetskog indexa slobode medija, Hrvatska iako je u svega godinu dana pala sa 42. na 48. mjesto, i dalje se obračunava sa sistemom koristeći prilike poput skupa podrške Assangeu da insistira prava i slobode profesije.

U Srbiji slučaj Assange medijski je tretiran taman toliko da tamošnja javnost bude upoznata sa svim činjenicama koje se tiču detalja optužnice i sudskog procesa, ali i dalje bez interpretativne analize domicilnih novinara. Ovakav tretman ponajviše je zastupljen na korporacijskim stranicama⁴⁸, broadcasting portalima⁴⁹ ili siteovima koji djeluju kao javna glasila domaće produkcije⁵⁰.

Glas bosanskohercegovačkog esnafa izostao je na svakom bitnom nivou ako pod bitnim nalazimo konkretan podražaj, raslojavanje i skretanje pažnje na sveukupno crnilo scenarija kakvo dominira slučajem Assange.

⁴⁴ Skup je prethodno najavljen putem društvenih mreža, i održan 20. februara 2024. godine.

⁴⁵ Protesti i skupovi podrške održavani su godinama širom svijeta od trenutka hapšenja do posljednjeg saslušanja na sudu u Londonu.

⁴⁶ <https://www.hnd.hr/lazi-o-assangeu>

⁴⁷ <https://www.snh.hr/oslobodite-assangea/>

⁴⁸ <https://www.euronews.rs/search?query=d%C5%BEulijan+asan%C5%BE>

⁴⁹ <https://www.bbc.com/serbian/lat/topics/c4nmdegmpv6t>

⁵⁰ <https://pescanik.net/pretraga/?q=d%C5%BEulijan+asan%C5%BE>

5.2. Kako se na bosanskom kaže Assange?

Za otvaranje poglavlja 5.2. pozvaćemo se na dvije novinarske, nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini, jedine koje se bave prikupljanjem i obradom podataka koji ulaze u prostor onih podataka što se smatraju osjetljivim. Pod osjetljivim misli se na podatke čija obznana direktno optužuje ime i prezime političkog funkcionera, institucionalni autoritet za zloupotrebu položaja, nezakonito stečenu imovinu, te time ugrožava sigurnost i egzistenciju novinara ili tima novinara čije ime, ili imena, stoje u potpisu.

Osim potonjih tema, ove dvije organizacije bave se još i pitanjem demokratskih načela pod kojima primarno podrazumijevamo ljudska prava i slobodu djelovanja: Centar za istraživačko novinarstvo (CIN) i Balkan Investigative Reporting Network (BIRN).

Retrogradnim pregledom teme napada na novinare, na CIN-ovoj oficijalnoj stranici, najstariji tekst datira iz januara mjeseca 2015. godine. Neskromnog naslova *Napadi na medije moraju se sankcionisati*⁵¹ tekst sadrži nekoliko alarmantnih rečenica koje mogu djelovati samostalno van teksta, ali i dalje u kontekstu naslova, na način da kristalno jasno prikazuju stanje u kojem su bili mediji u BiH prije gotovo deceniju:

- ✓ U Bosni i Hercegovini u posljednjih devet godina registrovano 400 slučajeva kršenja slobode izražavanja i prava novinara.
- ✓ Bilo je 17 prijetnji smrću.
- ✓ Uskraćivanje akreditacije za praćenje aktivnosti predsjednika Republike Srpske (RS).
- ✓ Verbalni napad na urednike portala.
- ✓ Linija za pomoć novinarima evidentirala je u posljednjih osam godina 60 fizičkih napada na novinare.
- ✓ Policijski pretres redakcije portala.

Sljedeći tekst koji prati tematiku, na službenoj stranici CIN-a objavljen je pet mjeseci poslije, 3. maja 2015. godine, dakle, na datum kada se simbolično obilježava Svjetski dan slobode medija. Kao prethodni, i naslov majskog teksta najavljuje više persuazivni nego li demokratski sadržaj analize odnosa profesija (politika i žurnalizam), što bi trebalo da su razdvojene hijerarhijom

⁵¹ <https://cin.ba/napadi-na-medije-moraju-se-sankcionisati/>

autoriteta: *Sloboda medija u BiH – bez napretka*. Tekst je otvoren rečenicom da se BiH, prema Svjetskom indexu slobode medija, u tom trenutku nalazi na 66. mjestu među 180 država svijeta⁵².

Posljednji tekst u vezi sa temom kojoj smo pristupili kroz ovog poglavlje, objavljen je na službenoj stranici CIN-a u novembru mjesecu 2022. godine. Taj se tiče konkretne interakcije novinara CIN-a i tadašnjeg šefa Sektora uniformisane policije Federacije Bosne i Hercegovine, Zorana Čegara.

Naime, nakon što su novinari CIN-a objavili da je Čegar na nezakonit način sticao nekretnine u Bosni i Hercegovini, te da nije obavijestio FUP⁵³ o krivičnom procesu koji se vodi protiv njega u Hrvatskoj, Čegar je suspendovan. On je novinare CIN-a vrijeđao i psovao, a novinarki je u dva navrata rekao i da će joj iščupati grkljan. Novinari su ove prijetnje prijavili lokalnoj policiji, a potom i Kantonalnoj policiji u Sarajevu i Jedinici za profesionalne standarde FUP-a. Ovo je bio drugi slučaj prijetnji novinarima CIN-a u dvadeset dana; početkom oktobra Čegar je novinarki u telefonskom razgovoru uputio niz psovki i prijetnju da će, ako ga još jednom pozove, doći tamo odakle ga zove. Nakon objave istraživačkog teksta i informacije o napadima na novinare, tadašnji federalni ministar unutrašnjih poslova zatražio je suspenziju Zorana Čegara. Naveo je da to čini zbog prijetnji novinarima, otkrića o falsifikovanju dokumentacije i optužnice za prevaru⁵⁴.

Između dva teksta (prvog iz 2015. i posljednjeg iz 2022. godine) još je nekoliko tekstova⁵⁵ koji se tiču tematske pretrage na službenoj stranici Centra za istraživačko novinarstvo. Svaki od njih, ma u kojem vremenskom rasponu da je nastao, svejednako ukazuje na urušavanje sistema, oštećen medijski kadar i nekvalitetnu zaštitu novinara (iako je u jednom od tekstova⁵⁶ iz 2019. godine javnost obaviještena da su zastupnici Federalnog parlamenta usvojili inicijativu Kluba Socijaldemokratske partije BiH o dopunama Krivičnog zakona FBiH kojom bi se napadi na novinare tretirali kao napadi na službene osobe).

⁵² <https://cin.ba/sloboda-medija-u-bih-bez-napretka/>

⁵³ Federalna uprava policije

⁵⁴ <https://cin.ba/zoran-cegar-suspendovan-nakon-cin-ove-price/>

⁵⁵ <https://cin.ba/?s=napadi+na+novinare&lang=hr>

⁵⁶ <https://cin.ba/usvojena-inicijativa-za-zastitu-novinaru/>

Kako se i sami službeno predstavljaju, BIRN je medijska nevladina organizacija koja djeluje od 2005. godine na području zemalja bivše Jugoslavije⁵⁷, i specijalizirana je za praćenje i izvještavanje o suđenjima za ratne zločine, organizirani kriminal, korupciju i terorizam.

Između ostalih nagrada, 3. maja 2020. godine, bečki ured Reportera bez granica, BIRN-u je dodijelio godišnju nagradu *Press Freedom Award – A Signal for Europe*, za hrabro istraživačko novinarstvo u istočnoj i sjeveroistočnoj Evropi i za posvećenost borbi za ljudska prava, demokratiju i pravdu za žrtve ratnih zločina.

Ipak, u tematskom⁵⁸ pregledu podataka bosanskohercegovačkog ureda mreže BIRN, na službenoj stranici nekoliko je tekstova čiji sadržaj ukazuje na niz neprijatnih, opasnih situacija kojima su izloženi domicilni novinari pri pokušajima obavljanja redovnih dužnosti. Posebnu pažnju zauzima tekst⁵⁹ iz 2017. godine koji djeluje dvojako, istovremeno kao upozorenje vlastima ali i apel s obzirom na atmosferu u kojoj novinari pokušavaju obavljati svoj posao. *Nezavidan položaj novinara u BiH* naslov je teksta u kojem je istaknuto da je prema statističkim podacima Bosna i Hercegovina u konstantnom padu kada je u pitanju rang lista Svjetskog indexa slobode medija, te da se taj podatak treba tumačiti kao napad na demokratiju.

Godinama kasnije, uz sve pokušaje da se skrene pažnja na nepoštivanje ljudskih prava, izostala je podrška nadležnih institucija zbog čega su i napadi na novinare u BiH postali učestala praksa onima koji jesu meta novinarskih istraživanja. Duboka povezanost i koruptivni tretman političkih individua sa medijskim establishmentom ugrožavaju istraživačke procese svakog novinara koji djeluje spram svojih etičkih principa, a sve u okvirima demokratskih prava. Zbog takvog negativnog ozračja u radnom prostoru⁶⁰ novinara, 2021. godine, u decembru mjesecu premijerno je prikazan dokumentarni film⁶¹ o okruženju u BiH, u kojem medijski radnici djeluju.

⁵⁷ Sjedište je u Sarajevu.

⁵⁸ Napadi na novinare.

⁵⁹ <https://detektor.ba/2017/08/29/nezavidan-polozej-novinarara-u-bih/>

⁶⁰ Misli se uopšte na prostor Bosne i Hercegovine: institucije, press konferencije, sudnice, zasebne slučajeve prilikom kojih novinari prate državne službenike na javnom prostoru, ali valja uzeti u obzir i administrativno područje, odnosno otežan pristup dokumentaciji koja bi zakonski trebala biti dostupna svim interesantima.

⁶¹ <https://detektor.ba/2021/12/17/veceras-u-sarajevu-promocija-dokumentarnog-filma-novinarstvo-nije-zlocin/>

Film *Novinarstvo nije zločin: Glas novinara u BiH* prikazan je u okviru programa BIRN Open House, a donosi iskustva i izazove s kojima se novinarke i novinari suočavaju u svom radu, te problematizira nedovoljno procesuiranje napada na medijske radnike i niske kazne počiniocima.

Dvije godine kasnije, u decembru mjesecu 2023. godine, u još jednom detaljnom pregledu i analizi o nepoštivanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, BIRN objavljuje tekst u kojem su navedeni zasebni slučajevi kroz koje su javni službenici, novinari, aktivisti ometeni u svom svakodnevnom radu, ali i slučajevi civilnog stanovništva kojima su uskraćena osnovna prava zagarantovana demokratskim zakonima. Rečenica koja se posebno ističe u tekstu, koja je ujedno i takoreći inspirativno jezgro svekolikog nezavidnog položaja potonjih javnosti jeste da "bh. civilno društvo i građanske slobode nisko su ocijenjeni u godišnjem izvještaju CIVICUS Monitora. Tome su, kako se navodi u izvještaju *People Power Under Attack 2023*, doprinijele vlasti, koje u BiH često ometaju ljudska prava"⁶².

Poslije kraćeg pregleda izazova s kojima se svakodnevno suočavaju novinarski djelatnici regiona, te podvlačeći crtu za presjek stanja atmosfere kakva preovladava u slučaju Assange, primjećujemo da je sukus problema novinara istraživača⁶³ umnogome slojevit, a opet i kao takav univokni sa onim što se sve vrijeme provlači kao jedna od ideja u interpretaciji pitanja postavljenog u uvodnom dijelu ovog akademskog rada:

- Šta nas je naučio slučaj Assange – kako se pojedinac (ne)može boriti protiv sistema?

Dakle, jednako koliko je pojedinac nemoćan da sam razvije i organizira sistem aktivnosti koje će ugroziti demokratiju, podržati kriminalne pojavnosti, pokrenuti angažiranost elita što djeluju ingerentno i bezmalo su persuazivno raspoložene, isto toliko pojedinac ne može sam demolirati tako koordiniranu i kontrolisanu mrežu.

Na engleskom, arapskom, ruskom, japanskom, hebrejskom, na svakom pa i bosanskom jeziku Assange znači nemoć pojedinca da onesposobi sistem čija struktura diktira ideološko tržišnu anarhiju, a podvaljujući istu pod demokratske svjetonazore.

⁶² <https://detektor.ba/2023/12/25/slucajevi-zbog-kojih-je-bih-pala-na-ispitu-ljudskih-prava-i-sloboda-u-2023/>

⁶³ Misli se na karakteristike struke uopšte, novinara istraživača koji djeluje bilo gdje.

5.3. Američki (demokratski) san

Jedini čovjek u SAD-u koji je pred javnostima sanjao ideju o demokratskoj vladavini na američkom tlu, ubijen je.⁶⁴ Ubijen je, četiri godine pošto je primio Nobelovu nagradu za mir⁶⁵.

I prije trenutka kojim se medijski proslavio⁶⁶, King je proklamirao viziju o poziciji Afroamerikanaca u konglomeratu američke kulture. Sa slučajem Rose Parks samo je postao glasnjiji. Vještina govorništva jeste ono po čemu je ostao najbolje upamćen, budući da je to bilo jedino oružje kojim se koristio tokom borbe za prava crnaca.

Ipak, uz svekolike retoričke aktivnosti širom SAD-a i mnogobrojne kampanje, u historiji je ostao zabilježen **Kingov govor** koji je oblikovao savremenu Ameriku i provlačio se kao dogma svaki put kada bi se rasizam istaknuo na ljestvici moći: **I have a dream**⁶⁷. Govor su nazvali nenadmašnom elokvencijom vrhunskog oratora i u danima nakon marša pratili su ga hvalospjevi. The New York Times je napisao da će proći mnogo vremena prije nego što Washington zaboravi melodičan i melankoličan glas svećenika Martina Luthera Kinga koji pred nepreglednim mnoštvom ispovijeda svoje snove. The Washington Post je tvrdio da se radi o govoru koji se uzdigao iznad vještine govorništva, a The Los Angeles Times pisao o nenadmašnoj elokvenciji vrhunskog oratora koji je posramio zagovornike segregacije. "Prokleta je dobar", kazao je John F. Kennedy dok je događaj pratio na televiziji u Bijeloj kući⁶⁸.

⁶⁴ Martin Luther King Jr. podlegao je ranama što ih je zadobio pucnjevima iz pištolja. Nad njim je počinjen atentat 4. aprila 1968. godine u Lorraine Motelu koji se nalazi u gradu Memphisu, glavnom gradu američke savezne države Tennessee. King je bio američki baptistički svećenik, aktivist za građanska prava i jedan od najvećih vođa za prava američkog crnačkog stanovništva.

⁶⁵ 1964. godine, sa svojih svega 35 godina života, King je postao najmlađa osoba kojoj je dodijeljena Nobelova nagrada za mir. Decenijama kasnije, 2014. godine, pakistanska aktivistica Malala Yousafzai istu nagradu primila je sa svojih tek 17 godina i tako postala najmlađa osoba kojoj je dodijeljena ova nagrada.

⁶⁶ King je postao poznat zbog govora održanog tokom protesta organiziranih za Rosu Parks, crnkinju koja na zahtjev vozača autobusa nije ustupila svoje mjesto bijelom putniku. Takav njen "neposluh" rezultirao je hapšenjem, optužbama pa i suđenjem pošto je odbila poštovati građanska prava bijele rase. Tada se crnačka populacija, predvođena Martinom Lutherom Kingom promovirala u Pokret za ljudska prava, i od tada oficijalno počinje njegova, njihova borba protiv rasne segregacije.

⁶⁷ Rečenica kojom je počeo govor, 28. augusta 1963. godine na stepenicama Lincoln Memorial Centra tokom Marša na Washington za posao islobodu. Isti se smatra jednim od ključnih trenutaka američkog pokreta za prava civila. Kompletan govor i transkript na <https://www.npr.org/2010/01/18/122701268/i-have-a-dream-speech-in-its-entirety>

⁶⁸ <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/i-have-a-dream-povijesni-govor-koji-je-oblikovao-savremenu-ameriku---448157.html>

Pa, kuda je američku demokratiju, i općenito ideju o jednakosti iz sna, povelu ovo oduševljenje.

U članku *Demokratija kao svetski proces i međunarodno pravni nazori*⁶⁹, autor Milan Petrović detaljnije pojašnjava kako se i na koji način manifestuje američki demokratski pristup prema ostatku svijeta. Petrović interesanta upoznaje sa pojmom *Monroova doktrina* koji preovladava u američkom poimanju najprije same sebe, a potom i načina na koji SAD smatraju da bi ih ostatak svijeta trebao poimati: "Doktrina koja sjevernoamerički imperijalizam prevodi u svijet međunarodnog prava jeste *Monroova doktrina*. Njena osobenost sastoji se u tome, što Sjedinjene Države zahtijevaju od drugih zemalja da je priznaju, ali pri tom zadržavaju isključivo pravo na njeno tumačenje i primjenu; iz *Monroove doktrine* niko osim njih ne može izvoditi ma kakve pretenzije. U svome prvobitnom vidu kakav joj je 1823. dao njen tvorac, predsjednik Unije James Monroe, ona zabranjuje evropskim silama intervenciju u oblasti 'zapadne hemisfere', zauzvrat, Sjedinjene Države obećavaju da se neće miješati u sukobe među njima."⁷⁰ Autor dalje pojašnjava da se u međuvremenu (od implementacije doktrine pa do danas), desilo nekoliko njenih korekcija. Korekcije su ostvarene u nekoliko navrata shodno geografskim promjenama tokom kojih se mijenjao i sadržaj onoga što je zapadna hemisfera obuhvatala, a obuhvatala je kopno Sjeverne, Centralne i Južne Amerike. Prva korekcija nastupila je u Prvom svjetskom ratu, kad su se SAD umiješale u sukob evropskih država na strani sila Antante. U tom trenutku zadržale su pravo zabrane intervencije unutar onoga što je bilo obuhvaćeno zapadnom hemisferom, a saglasne s tim stanovištem bile su potpisnice *Versajskog mirovnog ugovora*. Sljedeća velika korekcija desila se 1939. godine, dakle, po izbijanju rata u Europi kada je važenje doktrine prošireno na prostranstva Atlanskog i Tihog okeana, da bi konačno tadašnji predsjednik Unije, Truman, njeno važenje proširio na cijeli slobodni svijet pri čemu je važno naglasiti da su SAD zadržale pravo na tumačenje koji je narod slobodan, a koji nije: "Evolucija *Monroove doktrine* izraz je jačanja imperijalizma sjevernoameričke velesile. Perspektiva svjetske države može,

⁶⁹ (op.a.) Članak je objavljen na srpskom i na engleskom jeziku. Srpska verzija je bila dio internog projekta, a radovi u tom periodu i za potrebe projekta samo su elektronski publikovani na CD-u pa je do te verzije teško doći. Ali, engleska verzija objavljena je u časopisu *Facta Universitatis - Series Law and Politics* i ta verzija će biti uzeta za izvor citata, te navedena i u bibliografskom prilogu ovog rada. (UNIVERSITY OF NIŠ, The scientific journal: FACTA UNIVERSITATIS - Series: Law and Politics Vol. 1, No 3, 1999 pp. 271 – 282: *Democracy as a worldwide process and international law views of the United States of America*).

Dio članka preuzet za potrebe poglavlja preveden je u sažetku na stranici Srpskog citatnog indexa u fusnotama koje prate citate u tekstu poglavlja.

⁷⁰ <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=1450-55179903271P>

dakle, biti jedino u nametanju sjevernoameričke 'kontrole' ostatku svijeta. No, ono je bez daljnjih komplikacija i sukoba nemoguće."⁷¹

Suštinski karakter demokratskih SAD-a opaža i Chomsky u *Kontrolisana demokratija* primjetivši da fundamentalni cilj bilo kojeg dobro sačinjenog programa indoktrinacije je da se skrene pažnja negdje drugo, van stvarne moći, njenih korijena i prerusavanja, koje poprima. (Chomsky, 1999: 385)

Stoga, bezmalo je zaključiti da aktivistička crta koja je dominirala u djelovanju Martina Luthera Kinga prema potrebama za prava i slobode domicilnog stanovništva crne boje, a protiv američke bijele demokratije, jeste ista ona što je prepoznata od strane Juliana Assangea, s tim da je Assange razbudio američki san i klasificirao ga kao noćnu moru. Obojica su, King i Assange, prepoznali problematično jezgro američke produkcije – demokratija je samo američki imidž.

5.4. Može li novinarstvo imati aktivističku crtu ili je to etički nedopustivo?⁷²

U priručniku *Istraživačko novinarstvo*⁷³ jedan od autora, Miroslavljević Mladen se u trećem podnaslovu svoga poglavlja, bavi zabludama o istraživačkom novinarstvu⁷⁴. Autor doslovce raščlanjuje i analizira sva ona česta pitanja koja se tiču dvojbi svojstvenih novinaru, istraživaču, novinaru istraživaču. Na nekoliko od tih deset zabluda neophodno je napomenuti kroz ovaj rad, zarad boljeg shvatanja primodijalne detonacije koja se tiče direktnog djelovanja platforme WikiLeaks.

Već u uvodnom dijelu, Miroslavljević otvara tekst diskutabilnim pitanjem o tome šta jeste etički dopustivo, a šta nije kad je posrijedi istraživačko novinarstvo. (2009: 9) Dalje navodi deset čestih zabluda o istraživačkom novinarstvu (boldirane su one o kojima ćemo detaljnije promisliti). Razmatrajući Miroslavljevićeva nalazišta o prirodi istraživačkog posla postupno ćemo prodrijeti i u vezivno obilježje angažiranosti platforme WikiLeaks spram novinarske djelatnosti.

⁷¹ <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=1450-55179903271P>

⁷² Naslov poglavlja 5.4. jeste pitanje postavljeno u uvodnom dijelu ovog rada. Tekst poglavlja neka bude shvaćen i kao odgovor na potonje.

⁷³ Miroslavljević, Vilović, Kunczik. *Istraživačko novinarstvo*. (Sarajevo: Friedrich – Ebert – Stiftung, 2009.)

⁷⁴ Branko Čečen "Deset zabluda o istraživačkom novinarstvu" www.mediacentar.ba

1. **Koristim internet – ja sam istraživač**
2. **Ja sam ekskluzivac – ja sam istraživač**
3. Istraživačkog novinarstva ovdje neće biti sve dok ne bude mnogo novca u medijima
4. Istraživački novinar je kao Indiana Jones: hrabar, ultra-obaviješten, avanturista i krstaš (a i dobro izgleda)
5. Prikupio sam mnoštvo informacija o (recimo) zdravstvu, to je bilo obimno istraživanje
6. **Nema demokratskog društva bez velikog bogatstva, a u nedemokratskom društvu istraživačko novinarstvo je osujećeno zatvorenošću institucija, egzistencijalnim strahom potencijalnih izvora i nasilnošću moćnika koji ne podliježu društvenim sankcijama**
7. U mojem društvu i tako ne postoje mediji u kojima bih mogao objaviti ovakvu priču
8. Istraživačko novinarstvo je nepatriotsko jer prikazuje moju zemlju u lošem svjetlu pred svijetom i neprijateljima, uništava ljudske živote i remeti spokojstvo građana
9. Istraživačko novinarstvo se ne isplati finansijski
10. Ovdje niko ne zna kako se zaista istražuje u novinarstvu

Jasno je da su wikileaksovci hakiranjem računalnih sistema vlade SAD-a i američkih tajnih službi došli do kompromitirajućih podataka koje su objavili na svom portalu. Jasno je i da se ruska država u ovom slučaju nalazi na strani onih čiji su prethodnici (od strane te iste Rusije) doživjeli sudbinu potpuno suprotnu od ove kakvu ruska država zagovara za Assangea⁷⁵. No, taj momenat izostavljamo da se njime bavimo u ovom radu, budući da isti tematski ne odgovara radnom

⁷⁵ (op.a.) Nbrojeno je slučajeva u kojima je Rusija direktno djelovala protiv onih koji su se kao Assange sa Amerikom, obračunavali sa politikom Vladimira Putina. Aktivisti, novinari, funkcioneri, uopšte malo ko od opozicionara je preživio suprostavljanje Putinovom autoritetu. Time je zanimljivije što se visoki dužnosnici vlade Rusije u službenom oglašavanju pozivaju na imperativ ljudskih prava i traže pravdu za glavnog urednika WikiLeaksa. Pregleda radi, navešćemo nekoliko ključnih trenutaka kad je službena Rusija izašla u javnost kao podrška Julianu Assangeu:

Marija Zaharova, portparolka Ministarstva vanjskih poslova Rusije agresivno je nastupila prema pritiscima da se Assangea izruči na američko tlo: <https://beta.avaz.ba/vijesti/globus/597370/moskva-poziva-na-nastavak-pomoci-asanzu> <https://www.novosti.rs/planeta/svet/1349387/marija-zaharova-rusia-velika-britanija-sad-dzulijan-asanz>

Pored Zaharove, oglasio se i zvanični Kremlj izjavom portparola ruskog predsjednika Dmitrija Peskova, u kojoj je naveo kako se nada da će prava koja uživa Assange kao čovjek, biti poštovana: <https://lat.sputnikportal.rs/20190411/asanz-haapsenje-rusija-1119429736.html>

Novinarka kanala Russia Today, Margarita Simonjan kad je prokomentarisala hapšenje Juliana Assangea, rekavši da je pobijedilo svjetsko licemjerje, obraćajući se javnosti putem svog naloga na tadašnjoj mreži Twitter (sada platforma X): "Mnogo pre nego što smo počeli da nešto sumnjamo, objasnio je da 'Gugl' i drugi 'tviteri' na ovom svetu postoje da bi a) sve pratili, b) da upravljaju raspoloženjem mase. Da je veliki brat iz najstrašnijih distopija već došao, da je svaki dan pored nas, u našem džepu, a mi se radujemo jer nam je život učinio tako zgodnim i zanimljivim", napisala je Simonjan.

naslovu. Ali, neophodno je učiniti ovakve digresije iz razloga što u otvorenoj komunikaciji sa interesantima ovog teksta treba biti izravan. Ta otvorenost i izravnost treba da izraze najprije svjesnost o svim činjenicama slučaja, pa onda dalje i neutralnost tj. izostavljanje svake mogućnosti gdje bi interesant mogao da pomisli kako se sklonije nekoj od sukobljenih strana.

U razmatranjima o prvoj zabludi Mirosavljević razbija svaku nedoumicu. Jednostavnim jezikom i u kratkim crtama jasno razgraničava višesatno surfanje i pretraživanje mreže za već postojećim informacijama od istraživanja kao procesa kroz koji tek treba da se dođe do informacija kao novosti vezanih za vijest ili situaciju, ili bilo šta drugo što je predmet istraživanja. S obzirom na takvo razlikovanje surfera od istraživača, možemo dopustiti shvatanje pojma hakiranja kao pandan istraživačkom postupku⁷⁶. Hakiranje uopšte kao samostalan pojam veže za sebe mnogobrojne polemike i negativne konotacije. Ipak, medijska slika je ona koja ih prikazuje isključivo kao uljeze u računarskim sistemima i kreatore informatičkih virusa. Oni jesu i to, ali ne treba svesti vještinu hakiranja samo na zloupotrebu.

Sušтина hakerskog umijeća jeste znatiženja kombinovana sa umijećem i sposobnošću da se koristeći labirint internetskih mreža, te već postojeće softverske i hardverske sisteme, istima poda nova funkcija ili otključa neka skrivena. Potonje objašnjenje trebalo bi približiti način na koji funkcioniše i djeluje platforma WikiLeaks, a bez dodatnog kompliciranja, u sličnom aranžmanu su i sami sebe predstavili na svojoj službenoj stranici⁷⁷ gdje su istaknute i renomirane svjetske nagrade kojima su nagrađeni publicisti i novinari WikiLeaksa: *WikiLeaks je specijalizirana da analizira i objavljuje cenzurisane ili na neki drugi način zabranjene oficijalne materijale koji podrazumijevaju rat, špijunažu i korupciju. "WikiLeaks je ogromna biblioteka svjetskih najtraženijih dokumenata. Mi pružamo utočište tim dokumentima, analiziramo ih, promoviramo, i upotrebljavamo da postignemo više."* – Julian Assange, Der Spiegel Interview⁷⁸

⁷⁶ Važno je napraviti razliku između pojmova *proces* i *postupak*. Dalje napomenuti da su u nekoliko priručnika, udžbenika, studija o istraživačkom novinarstvu i svjedočanstva ličnih iskustava afirmisanih novinara istraživača. U tim svjedočanstvima sami novinari istraživači priznaju pribjegavanje nesvakidašnjim metodama zarad dolaženja do informacija. Naravno, svako odstupanje od uobičajenog dolaska do informacije jeste isključivo za korištenje iste u svrhu javnog dobra i dobrobit ugrožene zajednice.

⁷⁷ <https://wikileaks.org/What-is-WikiLeaks.html>

⁷⁸ <https://www.spiegel.de/international/world/spiegel-interview-with-wikileaks-head-julian-assange-a-1044399.html>

Da, WikiLeaks koriste internet ali samo korištenje interneta nije ono što ih čini istraživačima. Ova tvrdnja istovremeno djeluje oprečno spram sebe same, odnosno afirmativna je u Mirosavljevićevoj namjeri da je konstatuje kao zabludu.

Ako jesu po bilo čemu WikiLeaks i Assange prepoznatljivi, onda je to ekskluzivnost. Naravno, područje njihove ekskluzivnosti daleko je od one atrakcije kakva se danas podrazumijeva pod tim pojmom – žuta štampa, celebrity news, te infotainment⁷⁹ uopšte u sadržajnom smislu. Ekskluzivnost WikiLeaks dokumenata jeste ono što se sadržajno sažima pod pojmom hard news⁸⁰. O preciznom postavljanju te granice koja će ekskluzivne informacije klasificirati kao komercijalne i zabavne ili ozbiljne i bitne, piše i Mirosavljević uz dodatno pojašnjenje da doći u posjed ekskluzivnog materijala (ozbiljnog i bitnog) ne znači nužno i istraživački proces. Novinari su skloni da automatski objavljuju informacije dobijene iz jednog izvora bez prethodne evaluacije. (Mirosavljević, 2009: 10) Iz tako, novinarski nesavjesnog, plasiranja vijesti u medije gubi se autoritet, onaj autoritet čiji ugled počiva na mukotrpnom, višemjesečnom ili višegodišnjem, i prije svega visokorizičnom istraživačkom procesu.

Prema tome, fenomen raskošne arhive dokumenata kompanije WikiLeaks određen je svim onim »luksuznim« specifikacijama koje se tiču konteksta istraživačkog procesa. Dokazni materijal Wikileaks tu funkcioniše i kao potvrda uspješno obavljenog posla. Dakle, neupitna je ekskluzivnost Assangeovog usmjerenja sa pozicije glavnog i odgovornog urednika: Globalna Ekonomija, Rat i Vojska, Internacionalna Politika, Korporacije, Vlada, Obavještajne Agencije – sve to su redovne rubrike na *wikileaks.org*⁸¹ gdje svakim klikom na bilo koju od navedenih, posjetilac stranice otvara Pandorinu kutiju.

⁷⁹ *Infotainment* (kovanica od *information plus entertainment*) se odnosi na one segmente medijskog programa koji se dijelom sastoje od površno prezentiranih vijesti, a dijelom od intervjua sa slavim osobama i dramatičnih ljudskih priča. Pojam *infotainment* stoga je pežorativan među onima koji smatraju da profesionalno novinarstvo polako iščezava. *Infotainment* ne treba miješati sa dokumentarnim ili obrazovnim programom, ili ozbiljnim vijestima. (Turčilo, 2011: 38)

⁸⁰ Ideja *hard news* naglašava dva ključna koncepta:

- a) ozbiljnost: politika, ekonomija, kriminal, ratovi, katastrofe se smatraju ozbiljnim temama, kao i određeni aspekti prava, nauke i tehnologije
- b) pravovremenost: priče koje pokrivaju trenutne događaje – stanje na ratnim područjima, rezultate izbora i sl. moraju imati ozbiljan pristup i prenijeti relevantne informacije na vrijeme (Turčilo, 2011: 38)

⁸¹ <https://wikileaks.org/>

Krupni kadar demokratskog društva drži zamagljenima svaki od elemenata koji demokratskom društvu potkopava prosperitet. Učinimo li detaljan pregled uočićemo kako je već osnovna ideja demokratije osakaćena u svojoj viziji jednakosti⁸². Pa, kako onda očekivati da se uz sveukupan globalni napredak, ne razvijaju i caveati⁸³ ove naslijeđene demokratske vladavine. Jednako tvrdi i Mirosavljević kada za zabludu pod rednim brojem šest kaže da ona to nije (zabluda), nastavljajući da isto tako nije ni dovoljno dobar razlog (izgovor) da se ne istražuje.

Naprotiv, upravo takav koncept, odnosno nesklad inherentnog postojanja definicije i modela demokratije jeste snaga kojom je pokrenut mehanizam istraživanja i djelovanja kompanije WikiLeaks. Zatvorenost institucija otežava posao novinaru istraživaču. Pa da li je onda takva demokratska klima dovoljno dobar razlog da se izbjegne osuda zbog insistiranja na ostvarenje prava o raspolaganju informacijama – da li je WikiLeaks imala drugog izbora osim da hakiranjem dođe do dokumenata koji se, itekako, tiču javnosti.

Dakle, na pitanje iz naslova ovog poglavlja, *Može li novinarstvo imati aktivističku crtu ili je to etički nedopustivo*, odgovor će biti afirmativan u korist prvog dijela pitanja – sukladno atmosferi u kojoj novinarstvo danas djeluje, i sociološkim okvirima zbog kojih se ovo pitanje uopšte i otvara, aktivistički momenat u novinarstvu znači zajedničko djelovanje svih sposobnosti i vještina u okviru ova dva pojma (novinarstvo i aktivizam), a tiču se društvenih procesa koji su podložni konkretnim izazovima. Jedan od tih izazova jeste činjenica da se novinarska dužnost našla u bezizlaznoj situaciji pa izgleda kao da utamničena i ucijenjena konstantno nailazi na prepreke od kojih je ponajviše ugrožena ona koja je jezgro novinarskog zanata – sloboda govorenja istine. Tu istinu, odnosno analitički momenat što prethodi slobodi govorenja istine u novinarstvu, James Potter prepoznaje kao smisao medijskih poruka. Naglašava da taj smisao nije uvijek onakav kakvim se na prvi pogled čini, on često ima više slojeva. Što smo svjesniji slojeva smisla medijskih poruka to imamo veću kontrolu nad izborom smisla koji želimo.

⁸² "Iako se često spominje kao uzor, model antičke demokracije svaki bi suvremeni građanin intuitivno odbacio kao nedostatan i nepoželjan način društvene organizacije, i neprimjeren očekivanjima modernog građanina. Koji su elementi tog modela za to zaslužni? (...) Da bismo došli do problema, ne smijemo se međutim zadržati samo na konceptima demokratske vladavine, već trebamo pobliže razmotriti cjelovitu političku kulturu antičkog vremena. Politička prava u doba klasične demokracije imaju isključivo slobodni muškarci, stariji od 20 godina, atenskog porijekla. Iz definicije građanina (koji vlada i ostvaruje slobodu) isključeni su tako svi ostali stanovnici polisa, koji uključuju i robove te doseljenike, dok je ženski dio 'slobodnog' stanovništva u svom pravu građanstva bio vrlo ograničen." (Peruško-Čulek, Zrinjka. *Demokracija i mediji*. Zagreb: Barbat, 1999: 28 – 29)

⁸³ **Caveat** emptor je latinski pravni izraz značenja da kupac sam odgovara za rizik ako kupljena roba ne odgovara njegovim očekivanjima. U rečenici teksta upotrijebljen je u službi metaforičkog izražavanja.

Jer, stalna izloženost medijskim porukama utiče na način našeg razmišljanja o svijetu i o sebi samima. Utiče i na naše stavove u vezi s kriminalom, obrazovanjem, religijom, porodicom i svijetom uopšte⁸⁴. Tim dalje, novinarstvo se zbog neophodnosti da ima i aktivističku crtu, po svom deontološkom karakteru poziva na dužnost kao polazište osnovne moralnosti – time je savladan i drugi dio pitanja iz naslova, dakle, kontemplacija o etički dopustivom.

Da bi bio prohodan, put novinarskog aktivističkog djelovanja insistira da drugi dio pitanja iz naslova bude legislativan u okviru onoga što mu se stavlja na teret tj. etičnost. Prema tome, etički jeste dopustivo da aktivističko djelovanje novinarstva bude shvaćeno i prihvaćeno kao istrajnost u svjesnom požrtvovanju. A upravo svjesno požrtvovanje jeste alibi etičkom pitanju koje insinuiru novinarska angažiranost danas. Najprije jer je stručnost ugrožena (progresivnim napredovanjem interneta poremetila se granica vokacije i amaterske, građanske ingerencije), pa ista izbora nema već djelovati aktivistički gotovo kao u samoodbrani. Svi žele izvještavati, svi jesu u mogućnosti širiti (dez)informacije, sakatiti vještinu razvijenu isključivo iskustvom. Zbog toga je novinarstvo prinuđeno razgranati svoju ambiciju, i to služeći se jedino i samo, upravo etičkim principima kao motivacijom.

Zadatak novinarstva je biti na raspolaganju, u službi društva, koristiti društvu, raditi u korist društva – aktivistički trenutak je samo dodatna odgovornost, a ne luksuzno proširenje obima posla. Jer, u suprotnom, biće svedeno na puko interpretiranje medijskih podataka, što se uostalom već masovno i dešava.

⁸⁴ Potter, James. *Medijska pismenost*. (Beograd: Clio, 2011: 78)

Napomena čitaocima uslijed neophodnog ažuriranja informacija -

U prethodnim poglavljima već je u nekoliko navrata skrenuta pažnja interesantima koji komuniciraju sa tekstom ovog rada, o svim prijelomnim dešavanjima koja se tiču procesa slučaja Assange, a desila su se tokom pisanja potonjeg. No, s obzirom na prirodu kojom je rad uopšte tematski motiviran, valjalo bi, prije nego otvorimo posljednje i zaključno poglavlje, istaknuti superlativni momenat ovog, historijskog slučaja koji je evoluirao u fenomen novinarske hronologije.

*25. 06. 2024. godine, medijske platforme aktualizirale su svoje sadržaje breaking news naslovom: **Osnivač WikiLeaks Julian Assange na slobodi**⁸⁵*

Bez onog dijela fabule u kojem bi se dalo naslutiti o potonjem raspletu Assangeove sage, u trenutku kada se desilo njegovo oslobađanje, svijet je ostao zatečen kako činjenicom o puštanju na slobodu, tako i brzinom⁸⁶ kojom se četrnaestogodišnji postupak okončao - Assange je priznao krivicu, odnosno jednu tačku optužnice kojom ga se tereti za špijunažu.

Kroz višemjesečni postupak organiziranja poglavlja na ovim stranicama, posljednje poglavlje planirano je da bude posvećeno upravo državnim, ali i novinarskim zakonima, te slobodama djelovanja unutar struke. Time bi ujedno bilo kontemplirano o (ne)prirodnosti Assangeovog zatočeništva, i odgovoreno na pitanje postavljeno na početku poglavlja broj 2; Da li je WikiLeaks istraživačko novinarstvo ili aktivizam?

Zbog gore pomenutih promjena koje zapravo jesu okončanje višegodišnje trakavice, fokus posljednjeg poglavlja i zaključnih razmatranja u ovom radu će biti kombinovano propitivanje karaktera WikiLeaks (kako je ponad već navedeno), i posljedica Assangeove "predaje".

⁸⁵

<https://balkans.aljazeera.net/news/2024/6/25/assange-ce-priznati-krivicu-i-vratiti-se-u-australiju>

<https://www.dw.com/hr/dogovor-s-ameri%C4%8Dkim-pravosu%C4%91em-assange-napustio-london/a-69462778>

<https://www.reuters.com/world/wikileaks-julian-assange-set-be-freed-after-pleading-guilty-us-espionage-charge-2024-06-25/>

<https://edition.cnn.com/2024/06/25/politics/julian-assange-decadelong-pursuit-inside-plea-deal/index.html>

<https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-69147006>,

⁸⁶ (op.a.) Prikladnija riječ umjesto *brzinom* bila bi jezički neslužbena riječ – *odjednoćom*.

6. DOĐOH, VIDJEH, NOVINARSTVOVAH

U uvodnoj riječi studije *Žurnalizam – razarač čovječanstva i novinstvo sa najmanjom mjerom žurnalizma*, autor Sulejmanpašić već je u prvoj rečenici jasno otvorio zagonetku naslova koji ukazuje na predmet studije: "žurnalizam – razarač čovječanstva, tim svojim imenom tvrdi o sebi da je najvažniji problem sadašnjice". (Sulejmanpašić, 2022: 9)

Odmah s početka novinarstvo je predstavljeno kao problematična oblast bez mogućnosti da se o njemu misli drugačije. Kroz ukupno sedamnaest glava studije od kojih svaka glava sadrži nekoliko podnaslova, Sulejmanpašić suočava novinarstvo sa raznim područjima u kojima ono (novinarstvo) djeluje pri čemu moral uzima za polaznu tačku iz koje se pristupa svim ostalim oblastima ljudskog života: religija, čist um, psihički život, duh, umjetnost, društveni red, rat, nogomet, film, sloboda mišljenja i javno mnijenje, zakon.

Ova studija neophodna je za iskoristiti je kao referencu pri odgovoru na pitanje o prirodi WikiLeaks – da li je istraživačko novinarstvo ili aktivizam. Jer, bilo koji drugi udžbenik namijenjen osnovnom upoznavanju sa zadacima novinarskog posla, nije dovoljno komplikovan da tu prirodu pojednostavi i obrazloži u odgovoru.

6.1. Novinarska doza (ne)filtriranog aktivizma

U jednom ne pretjeruje Feldhans: politički javni život i žurnalistika u »demokratskim« zemljama su jedno. Da je žurnalistika svemoćna u formiranju političke volje naroda, to se zapravo više nigdje ne skriva ni pred tim narodom, jer više ne postoji mogućnost da bi se ko protiv toga stvarno i uspješno bunio. (Slujemanpašić, 2022: 196) Faza kapitalističkog ekonomskog razvitka na globalnom nivou razgranala se u tolikoj mjeri da je uopšte besmisleno propitivati samostalnost svake one kategorije (kakva je i novinarstvo) koja služi društvenom dobru a vodi se moralnim vrijednostima.

Šta to znači?

To znači da samostalno novinarstvo (nezavisno od svake politike) profitira isključivo u haosu koji ne pogoduje ekonomskom tranzicijskom putu na koji su se namjerile svjetske sile političke moći.

Samostalno novinarstvo je od svoje primordijalne ideje⁸⁷ nazadovalo u privrednu branšu koja je sama sebi postala konkurencija. Problem nije nužno nastao u sukobu politike i novinarstva kao pandan borbe Davida i Golijata, ne. Problem samostalnog, kritičkog, istraživačkog novinarstva je nastao u onom momentu kad je profesija (novinarstvo) podlegla ingerentivnim sistemima i persuazivnim uticajima čije vrijednosti se izražavaju i komuniciraju Wall Street diskursom – op.a. stvari koje ne možete završiti novcem, završite ih sa još novca.

Pod pritiskom, novinarstvo se razvilo u branšu koja je reducirana na imperative. I upravo zbog toga je važan usud Juliana Assangea da djeluje protiv mirnodopskog novinarstva, da vrati sukusu ideje ono što joj je oduzeto – slobodu govora, odnosno da se perspektiva izvještavanja promijeni iz ugla elita u izvještavanje i pisanje iz ugla ljudskog koje insistira na javnom dobru.

McChesney je u skorije vrijeme nazvao novinarstvo javnim dobrom, pojašnjavajući da "ako tržište zanemari i korumpira novinarstvo, ono će proizvesti neinformisano građanstvo, a rezultat će biti korupcija i bijeda". (2013: 78)⁸⁸ Korumpirana američka politika, imperija čiji projekat je rezultirao ratom i bijedom na Bliskom istoku jesu činjenice zbog kojih se WikiLeaks nezakonitim postupcima fokusirala na rušenje »demokratskog« sistema služeći se novinarskim protokolom⁸⁹, a aktivističkim promjenama kao konačnim ciljem. Jer, jednostavan i konkretan, referendumski klasificiran odgovor (da ili ne / jeste ili nije), na pitanje o prirodi WikiLeaksa, *da li je istraživačko novinarstvo ili aktivizam*, nije moguće uprostiti. U tom pogledu valjalo bi WikiLeaks svesti isključivo na samo istraživačko novinarstvo, ili na samo aktivizam. Senzibilitet platforme WikiLeaks djeluje kao mediji koji udovoljava onim kriterijima društvene važnosti: istraživačko izvještavanje "ne odnosi se na izolirane incidente, nego na sustavne probleme" (Fleeson 2000: 6) što znači da na seciranje ne treba ići kao na opciju. Tolerancija je neophodna pri identifikaciji

⁸⁷ Slobodi štampe Mill je pridavao značaj mjesta gdje se međusobno prepliću i uvjetuju ljudska prava i demokracija. Sloboda štampe, javnog objavljivanja je preduvjet javnosti slobode misli i opredjeljenja. (...) Dakle, ljudska prava i demokracija stoje u sljedećem odnosu: sloboda mišljenja – sloboda javnog izraza – sloboda štampe – informirano i obaviješteno građanstvo – formirano javno mnijenje – demokratski pritisak na vlast – način javne kontrole vlasti – odgovorna vlast. (Bakšić-Muftić, Jasna. *Sistem ljudskih prava*. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH, Pravni centar FOD BiH: Magistrat, 2002: 66)

⁸⁸ Delić, Amela u *Sulejmanpašićeva kritika žurnalizma* (Zagreb: BNZH, 2022: 158)

⁸⁹ Pošto istraživačko novinarstvo zadovoljava čovjekovo pravo da pomoću medija bude obaviješten o kontroverznim temama i događajima, ono postaje centralno pitanje debata o javnoj sferi. (...) U odredbama Međunarodnog zakona o ljudskim pravima, koje se odnose na slobodu izražavanja, ovo je izraženo u navodu da "ljudi koji imaju pravo da budu obaviješteni o stvarima od javnog interesa" (Hamelink, 1999: 106-107). Chambers, Deborah u De Burgh, Hugo. *Istraživačko novinarstvo – kontekst i praksa* (Beograd: Clio, 2007: 149-150)

WikiLeaksove artikulisane specifičnosti. Ono što je 2006. godine platforma započela kao jedina tog profila tada, danas je umnožena metoda i prezentacija rada svake kvalitetne redakcije deska. Stoga, WikiLeaks je istraživačko novinarstvo koje djeluje u službi aktivističke borbe. Uostalom, bivši član WikiLeaksove redakcije, novinar James Ball, na pitanje o Assangeovim aktivnostima koje bi mogle uslijediti u budućnosti, sad kad je oslobođen, rekao je da *the smart move would be for Assange and WikiLeaks to become a figurehead for transparency activism*⁹⁰. Prvo je i najosnovnije pravo, a ujedno i dužnost svakog pojedinca, da prema svojim mogućnostima doprinosi ostvarivanju moralnih odnosa među ljudima, te je po tome i dužnost društva, grupa, država, da pojedincima omogućavaju zakonskim odredbama da te doprinose izvršavaju. U takvim odredbama leže i najviši interesi ovog društva. (Sulejmanpašić, 2022: 309)

6.2. Antagonizam kao sredstvo ubjeđivanja u moć demokratije

Zakonski okvir u kojem djeluje istraživačko novinarstvo zorno ukazuje na to zašto se angažman WikiLeaks a i hereza Juliana Assangea smatraju tлом plodnim za američko proganjanje. Već je ranije u ovom radu ukazano na nedozvoljene postupke kojima se služio Assange da bi demolirao mrežu američkog mehanizma – nedvojbeno je misliti o tome kao o nužnosti i jedinom mogućem načinu da se na takav mehanizam djeluje, da mu se ozbiljno zaprijeti direktnim ugrožavanjem. Obilaženje regularnog, zakonskog protokola novinarske istrage ohrabruje i De Burgh kada primjećuje da bi zbog namjerne obmane producirane od strane novinara istraživača neko mogao pomisliti da, kako bi ostvarili svoje ciljeve, oni (novinari istraživači), u nekim trenucima moraju da postupaju nemoralno. Istinska moralna čvrstina, kako se često vjeruje, zahtijeva odbijanje učešća u nemoralnim dešavanjima, bez obzira na posljedice. A opet, uspješno istraživanje tajnih skandala i korumpiranosti, zahtijeva od novinara da se lažno predstavlja, obmanjuje, laže, zadire u tuđu privatnost i u ekstremnim slučajevima čak krši zakon⁹¹ - da radi sve ono što inače važi za loše. (2007: 216-217) Dodaje De Burgh, da ako bi se od istraživačkog novinara zahtijevalo da bude moralno ispravan, on ne bi mogao da prodre u mutan svijet koji treba da istraži i samim tim bio bi onemogućen da radi svoj posao⁹². Ipak, povreda zakonskih pravila pri novinarskoj istrazi

⁹⁰ <https://www.theguardian.com/media/article/2024/jun/28/you-can-expect-everything-what-next-for-julian-assange-and-wikileaks>

⁹¹ WikiLeaks i Julian Assange eklatant su primjer tih ekstremnih slučajeva.

⁹² De Burgh, Hugo. *Istraživačko novinarstvo – kontekst i praksa*. (Beograd: Clio, 2007)

ma koliko bila opravdana, ostavlja itekako otvorenu mogućnost za kontranapad – vlada SAD-a potpuno legitimno usmjerava svoje pravosudne resurse (novac, zakon, plejadu pravnika) prema Assangeu. Zbog te administrativne legislative ovaj slučaj je i bio aktivan preko deceniju. Pitanje nepravednosti počiva isključivo na detaljima koji su ravnomjerno raspoređeni obostrano, u Assangeovom koliko i u dosijeku SAD-a.

Drugim riječima, u otvorenoj igri što je oscilirala od provokacijskog izazivanja do demonstracije sile i moći, način i brzina na koji je okončana četrnaestogodišnja drama producirali su više pitanja nego odgovora.

Zakon o pravima (eng. *Bill of Rights*) iz 1791. godine, sadrži prvih deset amandmana Ustava Sjedinjenih Američkih Država. Ovi amandmani se odnose na ljudska prava i bili su inspiracija zakonodavcima u mnogim drugim državama za priznavanje ljudskih prava. Bill of Rights predstavlja ustavnu garanciju individualnih prava i sloboda, i načine njihove primjene. Prava i slobode uživaju sudsku zaštitu na koje se građani mogu pozvati u slučajevima njihovog ugrožavanja. Prvi amandman američkog Ustava, onaj je koji garantira pet sloboda, i onaj na koji se Julian Assange sve vrijeme pozivao kao na pravni temelj što bi argumentovano trebalo da ga 'opravda' i spasi zatvorske kazne: pravo na vjersku slobodu, **slobodu govora, štampe**, mirno okupljanje i pravo na upućivanje peticija vladi radi ispravljanja nepravdi (kao politička prava). No, s obzirom na značaj Vrhovnog suda SAD-a u tumačenju Ustava, u mnoge od ovih uredbi unesen je novi smisao, koji odgovara promjenama i duhu vremena. Zakon o pravima još uvijek je efikasan mehanizam za zaštitu ljudskih prava. (Bakšić-Muftić, 2002: 88-90)

U posljednjem obraćanju sudu, Assange je rekao da vjeruje da je Zakon o špijunaži na osnovu kojeg je optužen u suprotnosti sa pravima iz Prvog amandmana, ali da prihvata da podsticanje izvora da daju povjerljive informacije za objavljivanje može biti nezakonito⁹³. Time je obezbijedio sebi slobodu, i završio iscrpnu pravnu borbu koja je pokrenula debate o slobodi štampe i nacionalnoj bezbjednosti.

Najpodrobnije objektivne kontemplacije u vezi sa slučajem Assange, javnosti je ponudio Slavoj Žižek. Interpretativnim pristupom disciplinirao je sve one diskutabilne trenutke koji jesu doprinijeli Assangeovom hapšenju, a onda i njegovom oslobađanju četrnaest godina poslije.

⁹³ <https://www.slobodnaevropa.org/a/julian-assange-na-slobodi-wikileaks/33010437.html>

U tekstu iz 2014. godine, za renomirani britanski The Guardian, Žižek je podržao aktivnosti WikiLeaks kroz direktnu opomenu javnosti zbog, kako on kaže, gajenja iluzije o pojmu slobode koju javnost (misli da) živi⁹⁴. Analitički precizno skretanje pažnje na imaginarnu slobodu što je ograničena, Žižek je dopunio scenarijem o slobodi koja ne samo da je ograničena nego je i kontrolisana – referirao se na eksperiment iz 2002. godine u kojem su naučnici sa njujorškog univerziteta pacovu ugradili čip u mozak da bi vršili direktan uticaj na motoričke sposobnosti glodara, odnosno da bi svaki pokret pacova ustvari bio direktna komada laboratorijskih istraživača. Sve vrijeme Žižek podsjeća da američka iluzija o slobodi prema javnostima jeste privid kakav i pacov iz eksperimenta misli da ima. Koliko god živjeli u uvjerenju da smo u posjedu autokomande, mi zapravo činimo ono što nam suprotstavljena mehanička moć zapovijeda. U svemu tome najbitnija nije istina o tome da nas se kontroliše, već je važno što mi te kontrole nismo svjesni. Toliko je savršena⁹⁵. Za kontrapunkt američkoj dominaciji Žižek drži rusku malignu dijagnozu i kinesku diktaturu koje djeluju direktno i bez ustezanja: "Nije dovoljno vidjeti WikiLeaks kao antiamerički fenomen. Države kao što su Kina i Rusija su mnogo represivnije od Amerike. Samo zamislite šta bi se desilo nekome kao što je Chelsea Manning u kineskoj sudnici. Najvjerovatnije ne bi ni bilo javnog suđenja, ona bi jednostavno nestala."

Privid slobode i iluzija demokratije dvije su dežurne stavke na kojima je utemeljen zanos WikiLeaks da proizvede fatalistički preobražaj svjetske populacije iz nesvjesnog u stanje svijesti, te dokaže da, kako tvrdi i Chomsky, prvenstvo zakona nad silom, koji je glavna komponenta američke spoljne politike od završetka Drugog svjetskog rata, iz nove strategije jednostavno nestaje. Iz nje su se praktično sasvim izgubile i međunarodne institucije koje šire domašaje zakona i nastoje obuzdavati moćne, a slabima dati pravo glasa. Odsad vlada sila, a SAD će koristiti silu kako im bude odgovaralo. Analitičari zaključuju da će takva strategija samo još više podstaći američke neprijatelje na akciju, kao odgovor na sve veće nezadovoljstvo očiglednim zastrašivanjem⁹⁶.

⁹⁴ Originalni tekst: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/jun/19/hypocrisy-freedom-julian-assange-wikileaks> + Verzija prijevoda: <https://gyka.com/kolumne/slavoj-zizek-kako-nam-je-wikileaks-otvorio-oci-da-vidimo-iluziju-slobode>

⁹⁵ *ibid.*

⁹⁶ Chomsky, Noam. *Hegemonija ili opstanak*. (Novi Sad: Rubikon, 2008: 38)

Što je Chomsky 'najavio' to se i desilo – Julian Assange suprotstavio se okoštalom projektu američke imperije. Univokni s teorijom Chomskog⁹⁷, WikiLeaks dirigovan Assangeovom smjelošću, istupa protiv svjetske sile, potpuno spremni snositi posljedice koje mogu, i jesu uslijedile. Stoga je bezmalo reći da je ovaj slučaj uz sve kontraverze što ih je otvorio administrativni sadržaj, ponajviše iznenadio načinom na koji je okončan.

6.3. Ko prizna, poša sve mu se prašta

Epilog slučaja stoljeća, opet, ponajbolje elaborira britak jezik Slavoj Žižeka. U posljednjem tekstu o Assangeovom usudu što je ovaploćen u odluku da prizna tačku optužnice kojom ga se tereti za nedozvoljeno pribavljanje dokumenata o djelovanju američkih tajnih službi pod režimskom produkcijom vlade SAD-a⁹⁸, Žižek kao omaž Assangeovoj hrabrosti i požrtvovanju postavlja pitanje karaktera onakvog kakvim je zapravo i obavijena Assangeova primarna motivacija – individualno za kolektiv i vice versa: *Assange je slobodan, a mi?*⁹⁹

Oštrim, a vrlo jednostavnim prodiranjem u dubinu u koju je uronio svijet mimezisa¹⁰⁰, Žižek koncizno, u kratkim crtama čini pregled onoga što je dokumentovala umjetnost kao izraz upozorenja.

Aludirajući na sva ona dešavanja što su se desila tokom Assangeovog četrnaestogodišnjeg »odsustva« iz svijeta svakodnevnice, Žižek studira zadatak kinematografije da sve što oblikuje

⁹⁷ Na Foucaultovo pitanje, *da li djelo koje država smatra nezakonitim doživljava kao izraz neke idealne pravde ili ga opravdava klasnom borbom* – Chomsky odgovara da "često se dešava da činim nešto što država smatra nezakonitim, ali ga ja smatram zakonitim. To znači da ja državu smatram za prestupnika. Ali u nekim slučajevima to nije tačno. Dozvolite mi da u vezi sa tim budem sasvim konkretan i da sa klasnog predem na imperijalistički rat, gdje je situacija nešto jasnija i jednostavnija. (...) Međunarodno pravo postojećim strukturama moći, koje sebe definišu kao države, daje velika ovlašćenja i pravo da koriste nasilje protiv narodnih masa koje se protive državi i svoje interese stavljaju iznad njenih interesa. To je fundamentalna mana međunarodnog prava. Ono je prosto instrument kojim moćnici brane i čuvaju svoju vlast." Chomsky, Noam. Foucault, Michel. *O ljudskoj prirodi: pravda protiv moći*. (Beograd: Dereta, 2017: 73-74-75)

⁹⁸ <https://www.slobodnaevropa.org/a/julian-assange-na-slobodi-wikileaks/33010437.html>

⁹⁹ <https://analiziraj.ba/slavoj-zizek-asanz-je-slobodan-a-mi/>

¹⁰⁰ (op.a.) Mimezis ili mimeza (grč. μίμησις od μιμῆσθαι = oponašati) je pojam koji se učestalo primjenjuje u filozofskim disciplinama prilikom promišljanja odnosa umjetnosti i svijeta zbiljske stvarnosti kojeg zapravo umjetnost *imitira*. Prvotno ga u jezik i nauku 'uključuje' starogrčki mislilac Platon u djelu "Država" gdje razmatra političku i pedagošku vrijednost umjetnosti. Kasnijim se konzumiranjem dimenzija pojma mimezisa proširila na povezivanje oblika umjetnosti sa metafizičkim doživljajem svijeta.

Više na <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mimeza>

svijet ostane zabilježeno. Time ostavlja prostor za mogućnost subjektivnog kompletiranja i komentiranja svih tih događaja što ih najprije posmatra kao građanin svijeta u kome se potonji dešavaju, a potom i doživljava kao eruditsko biće čija interpretacija pokriva više intelektualnih oblasti.

Kao neko ko se odmah s početka teksta izjašnjava za pristalicu i navijača¹⁰¹ wikileaksovog čelnika, Slavoj Žižek ne pristupa kritički odluci ovog disidenta da popusti pred onima protiv kojih je ustao, naprotiv. On poput drona što tjera pješadiju koja bezglavo bježi na otvorenom, upućuje pijetet protagonistu novinarske priče, podsjećajući na posljedice opipljive u historiji pa barem i ovako na njenoj površini.

Jer, obostrano uslovljavanje¹⁰² tokom pregovora za postizanje sporazuma (Assange vs. američki tužioc Sekretarijata za pravosuđe), djeluje kao referentni okvir osnovnih moralnih načela, a Chomsky tvrdi da takva obično imaju dug vijek. (Chomsky, 2008: 200) Assangeovo priznanje krivice ne treba biti shvaćeno kao ultimativno povlačenje ili popuštanje pred odborom za ucjene, ne. Sve ono što je prethodilo tom trenutku i takvoj odluci, poglavaru novinarske deontološke misije osigurava apsolutni alibi da je ostao doslijedan i istrajan u svojim bazičnim uvjerenjima. Priznavši krivicu koja mu se stavlja na teret, Assange je samo i jedino, opet dokazao da se brani istinom. Pri tome valja uzeti u obzir da je već opšte prihvaćeno tradicionalno strahovanje da istina ne znači i pravdu. Ili, kako je i sam Žižek u jednom od svojih tekstova posvećenim borbi za Assangea, kontemplirao o djelu kao sudbini potonjeg, podsjetivši nas da je Assange naučio razaznati skriveno saučesništvo između nas i našeg neprijatelja, te da je iz toga naša zadaća da uočimo solidarnost i paralele između naših protivnika. Stoga, za naše dobro ne smijemo dozvoliti da Assange propadne u tamu nevidljivosti jer, *Julian Assange*, kako je autor i naslovio tekst, *nije budala*¹⁰³.

Da Assange uistinu nije budala dokazuje još i 'nemehaničko' priznanje krivice. Naime,

¹⁰¹ "Godinama sam se borio zajedno sa Julianom Assangeom i za njega." - <https://analiziraj.ba/slavo-j-zizek-asanz-je-slobodan-a-mi/>

¹⁰² Assange se pojavio na federalnom sudu u Saipanu, glavnom gradu Northern Mariana Islands (Sjevernih Marijanskih ostrva), američkog komonvelta u Pacifiku, čime je uvažena njegova želja da izbjegne ulazak u kontinentalni dio SAD-a. / Američki Sekretarijat za pravosuđe iznudivši priznanje bez suđenja i kazne od 175 godina zatvora, okončao je slučaj što je pokrenuo teška pravna pitanja i koji možda nikada ne bi stigao do porote s obzirom na dugotrajan tempo procesa ekstradicije.

¹⁰³ <https://pescanik.net/dzulijan-asanz-nije-budala/>

uniformisanost *Zakona o špijunaži* sadrži i suženu aktivnost¹⁰⁴, onu prema kojoj se Assange izjasnio o svom statusu spram optužbe – Vox prenosi da se *Zakon o špijunaži* najviše koristi za targetiranje zviždača (whistleblowers) i izvora koji daju informacije novinarima, te da se nikada nije koristio za optuživanje novinara ili medija što su objavili informacije koje su bile u javnom interesu¹⁰⁵. Mada se, nastavlja magazin Vox, protiv novinara koristio za druge razloge, ovaj presedan bi mogao, pošto je riješen nagodbom a ne sudskim procesom, signalizirati vladi SAD-a da pokrene druge slučajeve poput ovog, i napadne izdavače što objavljuju informacije koje bi vlada radije držala u tajnosti, čak i ako ti podaci nisu povjerljivi¹⁰⁶.

Mogućnost takvog scenarija predvidjeli su stručnjaci i organizacije za zaštitu ljudskih prava pa već pozvali sljedeću vladu Velike Britanije da traži uvjerenje od Sjedinjenih Država, kako neće progoniti novinare zbog objavljivanja povjerljivih informacija, prenosi The Guardian¹⁰⁷.

Shematičnost izvora i mišljenja oscilira u dočeku završetka ovog slučaja. Ritualna nekoherentnost u procjeni i tumačenju Assangeove odluke koliko god bila fragmentarna i oprečna, postaviće izazov centralizovanom društvu suočavajući ga opet i iznova sa osnovnim društvenim vrijednostima (sloboda, jednakost, zajedništvo) – jer Assangeov slučaj od početka ima duboke korijene u suštinskim razmišljanjima u društvu.

Nedaleko od potonjeg pasusa, ta suštinska razmišljanja o društvu, kroz teoriju medija kao disciplini koja posjeduje sve normativne elemente, propitao je i Denis Mc Quail usredočivši se na dva glavna područja što ih teorija primjenjuje: komuniciranje i kreiranje politike novih medija¹⁰⁸. Implementacijom Mc Quailove teorije u praksu slučaja WikiLeaks, odlično funkcioniše pitanje što ga autor postavlja: *Ko je prvi pokretač: mediji ili društvo?* (Mc Quail, 1994: 11), aludirajući

¹⁰⁴ Sužena aktivnost znači da se Assange, kao izdavač, izjasnio krivim za nedozvoljeno pribavljanje povjerljivih dokumenata, odnosno za širenje informacija o nacionalnoj odbrani. Time je i dalje autostilizovao direktno ugroženu slobodu govora koju Zakon o špijunaži amputira, a Prvi amandman garantira.

¹⁰⁵ <https://www.vox.com/media/356911/julian-assange-espionage-act-wikileaks-chelsea-manning-whistleblower-ed-snowden-reality-winner-iraq>

¹⁰⁶ Originalni tekst: <https://www.vox.com/media/356911/julian-assange-espionage-act-wikileaks-chelsea-manning-whistleblower-ed-snowden-reality-winner-iraq> + Verzija prijevoda: <https://www.slobodnaevropa.org/a/julian-assange-sporazum-sloboda-stampe/33011138.html>

¹⁰⁷ <https://www.theguardian.com/media/article/2024/jun/25/experts-warn-julian-assange-plea-deal-could-set-dangerous-precedent>

¹⁰⁸ Mc Quail, Denis. *Stari kontinent – Novi mediji*. (Beograd: Nova, 1994)

na činjenicu da su oblici masovnih medija rezultat historijskih promjena. Zbog toga, dodatna funkcija slučaja iz naslova ovog rada, oslanja se na izazov da će bavljenje informacijom kao ograničeno pouzdanom podatku o društvenom okruženju biti direktan udar na centralnu tačku istraživanja, i djelovati kao kritika na tradicionalni efekat demokratije – (pro)američke.

6.4. Ali, ali, ali!

Obrisi asimetrije Assangeove SLOBODE izraženi su u najprostijoj misli: Julian Assange je SLOBODAN jer je priznao da štampa, za čiju SLOBODU se borio i žrtvovao, NIJE SLOBODNA.

Ako bismo samo na trenutak ostavili po strani novinarsku deontološku misiju svekolikosti ovog slučaja, i proživjeli Assangea kao sasvim jedno obično ljudsko biće, konstatovali bismo da je jedan čovjek cijelih četrnaest godina bio zatočen i izložen dopunskoj¹⁰⁹ psihološkoj torturi. S takvim scenarijem koliko nas bi odgovorilo afirmativno na ponudu da pristajemo na isti tretman kakvom je bio izložen Assange, zarad svojih uvjerenja? Da li bismo zaista pristali do kraja istrajati u svom naumu ako nam duže od deceniju prijete smrtnom kaznom (u najboljem slučaju, jer američki zatvor za izdajnika je ovaploćenje žanra horora, trilera, krimića)? Taj bazični pristup shvatanja Assangeove odluke da priznanjem prekine svoju agoniju, dozvoljava da pozdravimo presedan ovog slučaja, i aplaudiramo uz propratne želje za dug mu i sretan život. Važno je uputiti i zahvalnost zbog procesa u kojem se našao, na koji je svjesno pristao, pa isti ako i nije tradicionalna pobjeda dobrog nad zlim, makar jeste bio pokušaj da se utiče na režim zahtijevajući promjenu u sistemu. Uzaludnost nije u opisu agende ove povijesti, naprotiv!

Kako »the end« tumače ine moćne figure, moćna glasila? Pročešljamo li medijski sadržaj u potrazi za izjavama državnih zvaničnika, ili *News Analysis* rubriku uglednog *The New York Times*-a, naići ćemo na oprečna mišljenja koja predviđaju trajne posljedice.

Kad je, retrogradno, još 2010. godine italijanski ministar vanjskih poslova Franco Frattini, pošto je WikiLeaks počeo objavljivati tajne dokumente State Departmenta, taj čin nazvao pravnom katastrofom i diplomatskim 11. septembrom, obrazložio je svoju reakciju rekavši da smatra kako

¹⁰⁹ Dopunskoj jer je već samo zatvaranje, odnosno izolacija od porodice, prijatelja i svijeta, oblik torture.

će biti narušeno povjerenje koje postoji među državama¹¹⁰. Iste godine, nešto smireniji ostao je bivši britanski ambasador u Sjedinjenim Državama, Sir Christopher Meyer, kazavši da WikiLeaks afera neće ništa bitno promijeniti u ponašanju diplomata, ali će biti mnogo pažljiviji kada se radi o elektronskoj komunikaciji i arhiviranju¹¹¹. Ambivalentan je bio i John Kamphner, tada (2010. godine) izvršni direktor *Indexa cenzure* u Velikoj Britaniji: "U Prvom Amandmanu u SAD-a, koji garantira slobodu govora, svaka restrikcija se smatra izuzetkom od pravila, a u Velikoj Britaniji sloboda govora je nešto o čemu se može pregovarati. Pravo vlade na tajnost, važnija je od prava javnosti da bude obavještena o svemu. Sve vlade imaju pravo štititi nacionalnu sigurnost, to je neosporno, **ali u slučaju Wikileaks, pitanje slobode govora je ključno**. Javnost mora znati kada je neka vlada uključena u nešto što je nelagalo, ili kada se jedno govori privatno, a drugo u javnosti."¹¹²

Juna 2024. godine, kada je postignut Sporazum o Assangeovoj slobodi, izostale su reakcija i službeno obraćanje američkog predsjednika Joe Bidena. Pretraga posljednjih aktuelnosti na temu *Joe Biden on Assange latest news* na online tražilici (Google.com) u ponuđenim linkovima nudi medijski sadržaj iz četvrtog mjeseca tekuće godine: *Američki predsjednik Joe Biden razmatra mogućnost odbacivanja optužbi protiv osnivača Wikileaks, Juliana Assange*¹¹³. Drugih vijesti, informacija, novosti, o potonjoj temi u naredna dva mjeseca (maj i juni), nema. Bez potrebe za suvislim interpretiranjem neka bude spomenuto da je 2024. godina, izborna godina, a Joe Biden je tim povodom najavio kandidaturu za predsjedničke izbore u novembru, ispred Demokratske Partije¹¹⁴.

Prethodno najavljen kritički osvrt The New York Times-a na presedan slučaja stoljeća, optočen je energičnim tumačenjem kao procjenom šta Sporazum znači za rad novinara u budućnosti. NYT nedvosmisleno istupa sa stavom da će njihov (misli se na sve novinare, a ne samo novinare

¹¹⁰ https://www.slobodnaevropa.org/a/eksperti_podijeljeni_oko_posljedica_najnovije_afere/2235037.html

¹¹¹ *ibid.*

¹¹² *ibid.*

¹¹³ https://www.google.com/search?q=joe+biden+on+assange+latest+news&rlz=1C1GCEA_enBA928BA928&oq=joe+biden+on+assange+latest+news&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOdIBCDg3NTJqMGo3qAIAAsAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8

¹¹⁴ <https://www.glasamerike.net/a/bajden-na-testu---sve-oci-uprte-u-njegov-intervju-za-abc-/7686440.html>

Times-a), rad biti opstruiran bez pogovora¹¹⁵. Iako ovaj slučaj vjerovatno neće dati Vrhovnom sudu priliku da ograniči slobodu štampe iz Prvog amandmana, američka vlada je njime ipak poslala poruku novinarima koji se bave nacionalnom sigurnošću da neke priče možda ne objave iz straha od sličnog krivičnog gonjenja, piše Times, a prenosi Radio Slobodna Evropa¹¹⁶.

6.5. Dial Assange for . . . ?¹¹⁷

Poslije prvotnog šoka uslijed neočekivanog prevrata na kraju priče o Julianu Assangeu i platformi WikiLeaks, sljedeća intriga u nizu koja se javlja kroz ovaj uopšte intrigantan slučaj, jeste prosto pitanje, šta će Assange sada da radi, odnosno hoće li se vratiti starim 'navikama' novinarske dužnosti?

Još dok je bio u britanskom zatvoru Belmarsh, sam Assange je za The Nation Magazine rekao da s obzirom na situaciju u kojoj se nalazi, nije u mogućnosti baviti se novinarskim i istraživačkim poslom, objavljujati bilo kakve informacije i vijesti, budući da je zatočen, strogo kontrolisan i pod prismotrom vlade Sjedinjenih Država – piše The Guardian, juna 2024. godine¹¹⁸.

U istom, junskom članku britanskog medija, autor Ben Quinn bez ustezanja sugerije javnosti o potencijalnim akcijama koje bi mogle postati novim predmetom interesovanja Juliana Assangea. Quinn izdvaja primarni tok formiranja javnog mnijenja o svjetskim aktuelnostima, navodeći da su WikiLeaks na svom nalogu na platformi X, iste sedmice kad je Assange oslobođen, promovisali *The Gaza Project*¹¹⁹ kao izraz podrške novinarima koji su direktno uključeni i rade na Projektu.

¹¹⁵ "The agreement means that for the first time in American history, gathering and publishing information the government considers secret has been successfully treated as a crime. This new precedent will send a threatening message to national security journalists, who may be chilled in how aggressively they do their jobs because they will see a greater risk of prosecution. " – Kompletan članak na: <https://www.nytimes.com/2024/06/25/us/politics/assange-plea-deal-press-freedom.html>

¹¹⁶ <https://www.slobodnaevropa.org/a/julian-assange-sporazum-sloboda-stampe/33011138.html>

¹¹⁷ Naslov poglavlja 6.4. inspirisan naslovom trilera Alfreda Hitchcocka iz 1954. godine "Dial M for Murder". Priča filma prati peripetije što se dese tokom razvoda bračnog para, odnosno plan muža bogatašice od koje se razvodi da organizira njeno ubistvo kako bi naslijedio njen novac. Komplikacije nastaju kada dođe do neočekivane situacije u kojoj meta ubistva (bogatašica), u samoodbrani usmrti čovjeka što je po nalogu njenog muža došao ubiti nju.

¹¹⁸ <https://www.theguardian.com/media/article/2024/jun/28/you-can-expect-everything-what-next-for-julian-assange-and-wikileaks>

¹¹⁹ https://forbiddenstories.org/projects_posts/gaza-project/

Na oficijalnoj stranici Projekta simbolično je istanut motiv misije, parolom - *Killing the journalist won't kill the story*¹²⁰ čime se dalje implicira da savremeno novinarstvo ciljno i sračunato ide za tim da izazove čin, praktično ponašanje i bezrezervnu spremnost da se prihvati propagandom sugerirana akcija. Takvu genezu metodološkog »provociranja« nalazimo upravo kod Assangea tj. na WikiLeaks primjeru.

No, valjalo bi uzeti u obzir da je cilj sada promijenjen i nije više tradicionalan u tom smislu da šireći idejne sadržaje o socijalnim zbivanjima, razvija političko shvatanje o događaju. Naime, četrnaest godina kasnije, osim tehnoloških privjesaka i digitalnog razvoja, bezmalo je reći da se svijet mnogo promijenio, tek u nijansama. Agresivna dominacija novca kroz sve oblasti društva postala je još agresivnija, možda čak u tolikoj mjeri da je već dobacila do superlativa. Sve drugo nije nagriženo zubom vremena – defanzivna manjina kakvu je predstavljao Assange, kakva se borila i za njegova prava, danas jednako marginalizovano djeluje svjesna potrebe da se elementi korpusa sociološkog modela shvate kao "kolektivni produkt koji reprezentira cjelinu javnosti mobiliziranu u akciju u vezi s nekim pitanjem". (Blumer, 1946)¹²¹

Stoga, Quinn je u pravu kada neskromno naslućuje¹²² da bi trenutno najveći svjetski oružani događaj što je po definiciji određen kao genocid (jer jeste), mogao postati budućnost novinarskog jezgra, ili barem onog istraživaštva kakvo je nužno da progovori društveni sud o nekom pitanju (npr. pitanje Palestine) od općeg interesa¹²³, pa slijedom toga javno mnijenje nije samo suma individualnih stavova, nego oblik društvene svijesti s određenim novim kvalitetama. (Osolnik, 1963: 5)

¹²⁰ <https://forbiddenstories.org/about-us/mission/our-mission/>

¹²¹ Lamza – Posavec, Vesna. *JAVNO MNJENJE: teorije i istraživanje*. (Zagreb: Alinea, 1995: 32)

¹²² (op.a.) Interpretacija autorskog teksta Benna Quinna zasniva se na isključivo subjektivnim pretpostavkama i metodi induktivnog promišljanja.

¹²³ (op.a.) Genocid u Pojasu Gaze jeste pitanje od općeg interesa jer je besmisleno misliti o tome drugačije – danas Gaza, sutra bilo ko. S tim u vezi valja objasniti da nema solidarnosti sa narodom Palestine ili Assangeom ili bilo kojim subjektom što je direktno ugrožen od strane političkog establishmenta, dok ne reagujemo prije nego do nas dođe.

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Najprije ćemo uzeti u obzir da se ideja za temu kao predmet ovog rada javila iz potrebe za emanacijom elemenata zarad jezgrovitog pregleda svega što se tiče slučaja Assange, a što bi otišlo dalje od suhoparnog izvještavanja sa sudskih termina i saslušanja kojima je bio optočen čitav proces.

Tako, od sukusa motivacije kojom se poveo glavni urednik WikiLeaksa pri osnivanju platforme, preuzimanja rizika da objavi kompromitirajuće spise, lucidnosti i herojstva da se upusti u proces u kojem su mu (tad bile) odlične jedino šanse za rutinski poraz, upornosti što se vremenom transformirala u strpljenje, pa sve do momenta kad je preobražaj unaprijeđen u zrelost. Manifest te zrelosti evoluirao je u pristajanje na kompromis – utoliko će i zaključna razmatranja biti pitkija, budući da su dva dežurna pitanja iz kohabitacionog *ako-ako*¹²⁴ statusa prešla u stanje podložno tumačenju¹²⁵.

U zaključnim razmatranjima valjalo bi podsjetiti na sistem hipoteza postavljenih na početku ovog rada. Sadržaj rada funkcionira kao razgranavanje i objašnjenje postavljenih tvrdnji podijeljenih na generalnu, radnu i tri pomoćne hipoteze. Da iste nisu bile tek prijedlog polazne pretpostavke već forenzički utemeljen fenomen opažanja, podvući ćemo u ovom posljednjem poglavlju tako što će svaka od njih biti obrazložena.

7.1. Sistem hipoteza - obrazloženje

Generalna hipoteza: *Pojedinac se ne može boriti protiv ingerentivnog političkog aparata.*

PH1: *Instrumentarij za određivanje legislativnih društvenih načela, isti je onaj koji ta načela krši.*

Ako bismo pojam *borba* percipirali samo po njegovom opštem shvatanju, da je to sukob najmanje dvije oprečnosti, amputirali bismo suštinu koju on unosi u područje unutar definisanog okvira, odnosno prepojednostavili bismo generalnu hipotezu. *Borba* percipirana po svojem opštem shvatanju može doprinijeti ispravnosti mišljenja u slučaju Assange, ali terminološka

¹²⁴ Tokom četmaestogodišnjeg spora, javnost je, predviđajući Assangeovo izruženje, očekivala da se na taj način direktno uguši sloboda govora i štampe.

¹²⁵ Assange se izjasnio krivim po tački optužnice koja (ipak) ostavlja prostor za nastavak borbe po pitanju slobode govora i štampe.

raskoš upotrebe pojma *borba* tretira se gradacijski u zavisnosti od raspona društvenog djelovanja. Pa tako, vodeći računa o diskursu gdje je *borba* konzumirana, može predstavljati oružani sukob (borba u vojsci), introspektivni inat (borba čovjeka sa samim sobom), klasnu borbu (kao izraz sukoba društvenih suprotnosti), intelektualnu borbu (odmjeravanje umnih snaga), i još mnogo oblika, od kojih svaki što je obilježen potonjim pojmom treba da naglasi da je posrijedi nepodudaranje pri orijentaciji. Tim dalje valja specificirati da je u slučaju Assange, odnosno u postavci generalne hipoteze pojam *borba* upotrijebljen kao naglašavanje onoga što bi moralo shvatiti kao pandan - djelo borbe prema poetici slučaja WikiLeaks. Naravno, induktivno se čitav slučaj 'sveo' na Juliana Assangea tj. *pojedince* koji je nosilac ideje izražene u generalnoj hipotezi.

Da se pojedinac ne može boriti protiv ingerentivnog sistema dokazano je prije svega u praktičnom dijelu koji podrazumijeva opipljivu stvarnost ovaploćenu u sudbini Juliana Assangea – osumnjičen, pravno progonjen, optužen, procesuiran, i kao grande finale demokratskog teatra apsurdna, oslobođen pošto je priznao da je kriv. Upravo je posljednjim činom sistem još jednom demonstrirao svoju moć uslovljavajući herojstvo da opstruira i djeluje kao opomena svim budućim pojedincima koji bi da istupe ambiciozno. Ti pojedinci bi sada trebali znati da obratiti se demokratiji ne znači diplomatske pregovore snagom argumenata, nego pokušaj pružanja otpora u *borbi* sa hobotnicom čiji krakovi su iz ingerentivnog karaktera mutirali u kolosalan autoritet¹²⁶.

Radna hipoteza 1: *Aktivistički model novinarske djelatnosti etički je dopustiv.*

PH2: *Društveni aktivizam je potreba, a ne izbor.*

PH3: *Položaj novinara istraživača u društvenom aktivizmu (općenito i strukovno) je opravdan.*

Kontekstualno smiještanje hipoteza ponad u predmet magistarske teze, izvodi zaključak da, ne samo da je aktivistički model dopustiv već je i neophodan. Ta neophodnost automatski potvrđuje i potrebu za aktivizmom gdje je položaj novinara istraživača opravdan, općenito i strukovno.

Generacija smo koja se od prethodnih razlikuje u varijacijama. Prirodno stanje razlikovanja prethodne od sljedeće generacije jeste napredak. Progresivni napredak naše generacije eksplodirao je u tehnološkoj kategoriji. Zbog toga nas teoretičari medija, i uopšte intelektualni

¹²⁶ "Nema više sličnosti ni razlikovanja, Boga ili čovjeka, na djelu je imanentna logika operacionalnog načela." Baudrillard, J. *Simulacija i zbilja*. (Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 2001: 75)

multidisciplinarni korpus, pronalaze u onome što Baudrillard dešifruje kao *hiperrealnost*¹²⁷. Tehnološka preobrazba generacije preobrazila je vrijeme – pametnim gadgetsima filtrirali smo obaveze, i sad kad gadgetsi preuzimaju naše dužnosti na sebe, teško primjećujemo da smo se obavezali na izdržavanje najokrutnije kazne – autodestrukcije. Jer, u oslobađanju vremena, zarobili smo se u služenje gadgetsima i sad vremena imamo manje nego ikada ranije. Tim dalje sve što ova generacija producira, i čime ponosno paradira kao vrhuncem svojeg postojanja, uključujući i demokratiju kao najuzvišeniji oblik vladavine, u historiji će ostati zabilježeno kao mjesto gdje leži opasnost jer "svaki pripadnik naroda dobro zna da on ne vlada, tako da osjeća da je demokratija prevara"¹²⁸. U historiji čovječanstva nikada nije bilo manje diktatura koje su to službeno, po administrativnom uređenju. No, demokratija danas znači da i demokratija ima odriješene ruke – generacija je podlegla hiperrealnosti svojeg modela demokratije, ili onoga što Matvejević naziva *demokratura*¹²⁹.

Podrobnim prelistavanjem slučaja Assange, utvrđeno je da indolencija ne može biti opcija ukoliko postoji interes da se djeluje na demokratiju. Odsustvo indolencije znači izostanak tradicionalnog etičkog protokola, i onda kako ravnopravno djelovati na metu ako ne služeći se njenim metodološkim procedurama, pa i etičkim normama. Carruthers smatra da je izvještavanje o radu vlade manje izravan rezultat državne promidžbene mašinerije, a više dugogodišnja rutina vijesti. (Carruthers, 2000: 44)¹³⁰ Stoga, razmatrajući takvu koncentraciju demokratske nemani koja »prijeti« demokratijom, kao što je već u sadržaju središnjih poglavlja rečeno a u zaključnim razmatranjima podvučeno – hronika borbe koju je Julian Assange, taj *elektronski Che Guevara* kako ga naziva Uroš Đurić u tekstu¹³¹ istog naslova, *izborio* sa imidžom Sjedinjenih Država interpretira se u skladu sa onim parametrima koji su potvrđeni u potonjim hipotezama.

¹²⁷ *Hiperrealnost* je prostor u koji se urušava stvarnost tako što se stvarno podvostručuje počevši od nekog drugog reproduktivnog medija – fotografija, reklama, itd. Od medija do medija stvarnost se rasplinjuje vlastitim razaranjem, postaje vrhunac nijekanja i vlastitog obrednog istrebljenja. (Baudrillard, 2001: 101-102)

¹²⁸ Popper, K. *Lekcija ovog veka*. (Alexandria press: Beograd, 2002: 117)

¹²⁹ Hibrid demokratije i diktature

¹³⁰ U: Street, J. *Masovni mediji, politika i demokratija*. (Zagreb: Biblioteka Politička misao, Fakultet političkih znanosti, 2003.)

¹³¹ <https://velikeprice.com/drustvo/dzulijan-asanz-elektronski-ce-gevara/>

Neka ovaj posljednji pasus koji slijedi bude određen kao epilog-pasus, i neka je njegova namjena da budućim generacijama novinara interpretatora, analitičara, istraživača, posluži kao uvod za otvaranje nekih novih poglavlja što se tematski naslanjaju na senzibilitet ovog rada. Jer, čvorište slučaja Assange nije do kraja raspetljano, nego samo olabavljeno. U vakuum prostoru još je dosta pitanja na koja će odgovore biti moguće materijalizovati tek pošto prođe neko određeno vrijeme. Tako će se transmisijski pokazati (ne)aktivnost praktičnog dijela presedana, zbog kojeg će teorija insistirati na novim tezama i hipotezama. Između ostalih pitanja koja će se formirati pod uticajem vremena, trenutni naglasak jeste na sljedećim:

Kome se Assange »isplatio«? Koliko je nezvaničnih Juliana? Zašto nisu zvanični? Šta je autodemokratija – problem ili rješenje? Novinarstvo se prvotno javilo iz potrebe za novinstvom¹³², a sad kad je podleglo uređivačkoj politici ingerentivnih sistema, dakle cenzuri, šta mu je svrha? Šta ima prednost, odgovornost ili etika? Da li je, i čime zagarantovano da novinarstvo poslije Assagnea može doprinijeti reformama i javnom dobru? Kako? Poslije svega, vrijedi li biti Julian Assange? Kome?

¹³² Potreba za novinstvom nastaje ondje gdje je zajednica dovoljno široka da usmeno informiranje ne može obuhvatiti najzanimljivija zbivanja u njoj, te gdje je zajednica takvoga karaktera da svakodnevni život pojedinca i njegove obitelji uvjetuju (i) zbivanja izvan njegova fizičkoga dnevnog vidokruga. (Bešker, 2004: 16)

8. BIBLIOGRAFIJA

Popis literature i ostalih referentnih izvora korištenih pri izboru, obradi i pisanju teze magistarskog rada.

8.1. Stručna literatura

Rječnici i leksikoni:

- Ahmetović, Amir. Hasanović, Mersad. (2007.) *Rječnik pojmova: sociologija, demokratija i ljudska prava*. Tuzla: Biblioteka Logos
- Collin, Peter. (2002.) *Rječnik vlade i politike*. Beograd: Besjeda, Ars Libri
- Hajdarević, Muhamed. (2007.) *Enciklopedijski rječnik diplomacije i međunarodnih odnosa*. Sarajevo: Connectum
- Lavić, Senadin. (2014.) *Leksikon socioloških pojmova*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka
- Mimica, Aljoša. Bogdanović, Marija. (2007.) *Sociološki rečnik*. Beograd: Zavod za udžbenike

Studije, kritike, teorijski udžbenici, strukovni priručnici:

- Bešker, Inoslav. (2004.) *Istraživačko novinarstvo*. Zagreb: Medijska agencija HND
- Baudrillard, Jean. (2001.) *Simulacija i zbilja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo
- Bakšić-Muftić, Jasna. (2002.) *Sistem ljudskih prava*. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH, Pravni centar FOD BiH: Magistrat
- Biblioteka BOSANA, Bošnjački pisci u Hrvatskoj. (2022.) *Sulejmanpašićeva kritika žurnalizma* Zagreb: Bošnjačka nacionalna zajednica za Grad Zagreb i Zagrebačku županiju, Zagreb
- Crouch, Colin. (2007.) *Postdemokracija*. Zagreb: Izvori
- Castells, Manuel. (2014.) *Moć komunikacija*. Beograd: Clio
- Cammaerts, Bart. Carpentier, Nico. (2006.) *Reclaiming the Media: Communication Rights and Democratic Media Roles*. UK: Intellect Books
- Chomsky, Noam. (2008.) *Intervencije*. Novi Sad: Rubikon
- Chomsky, Noam. (2008.) *Hegemonija ili opstanak*. Novi Sad: Rubikon

- Chomsky, Noam. Foucault, Michel. (2017.) *O ljudskoj prirodi: pravda protiv moći*. Beograd: Dereta
- De Burgh, Hugo (2007.) *Istraživačko novinarstvo – kontekst i praksa*. Beograd: Clio
- Đurić, Dušan. (1997.) *Novinarska enciklopedija*. Beograd: BMG
- Giddens, Anthony. (2003.) *Sociologija*. Beograd: Ekonomski fakultet
- Lamza – Posavec, Vesna. (1995.) *JAVNO MNIJENJE: teorije i istraživanje*. Zagreb: Alinea
- Mc Quail, Denis. (1994.) *Stari kontinent – Novi mediji*. Beograd: Nova
- Mirosavljević, Mladen. Vilović, Gordana. Kunczik, Michael. (2009.) *Istraživačko novinarstvo*. Sarajevo: Friedrich – Ebert – Stiftung
- Potter, James. (2011.) *Medijska pismenost*. Beograd: Clio
- Popper, Karl. (2002.) *Lekcija ovog veka*. Alexandria press: Beograd
- Peruško-Čulek, Zrinjka. (1999.) *Demokracija i mediji*. Zagreb: Barbat
- Sulejmanpašić, Dževad. (2022.) *Žurnalizam razarač čovečanstva i novinstvo sa najmanjom merom žurnalizma*. Zagreb: Bošnjačka nacionalna zajednica za Grad Zagreb i Zagrebačku županiju, Zagreb
- Street, John. (2003.) *Masovni mediji, politika i demokratija*. Zagreb: Biblioteka Politička misao, Fakultet političkih znanosti
- Turčilo, Lejla. (2011.) *Zaradi pa vladaj: politika-mediji-biznis u globalnom društvu i u BiH*. Sarajevo: Vlastita naklada
- Vujević, Miroslav. (2002.) *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*. Zagreb: Školska knjiga
- Vujčić, Vladimir. (2001.) *Politička kultura demokracije*. Osijek – Zagreb – Split: Panliber

8.2. Internet platforme (samostalni autorski članci, nezavisni portali, komercijalni mediji, i ostali linkovi)

<https://balkans.aljazeera.net/news/world/2023/9/14/u-deset-godina-ubijeno-1-910-aktivista-za-zastitu-okolisa>

<https://balkans.aljazeera.net/news/world/2023/1/17/pedeset-posto-vise-ubijenih-novinara>

<https://balkans.aljazeera.net teme/2024/1/5/godina-izbora-je-li-2024-najveci-test-za-demokratiju>

<https://www.slobodnaevropa.org/a/ubistva-novinara-kazne/32112211.html/>

<https://www.vreme.com/svet/u-raljama-velikog-brata/>

<https://www.dw.com/hr/%C5%A1to-treba-znati-o-slu%C4%8Daju-assange/a-52465801>

<https://www.dw.com/bs/aktivisti-za-ljudska-prava-zabrinuti-za-assangea/a-51749211>

<https://www.versobooks.com/products/2907-the-trial-of-julian-assange>

<https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/snh-poziva-na-pet-minuta-gromoglasne-tisine-11518046>

<https://direktno.rs/vesti/drustvo-i-ekonomija/524861/sloboda-mediji-srbija-kremlj.html>

<https://ba.voanews.com/a/najlosija-pozicija-bih-na-indeksu-slobode-medija-reportera-bez-granica/7598493.html>

<https://direktno.hr/domovina/hrvatska-novinarka-upozorila-cudnu-povezanost-assangea-i-putina-zasto-nije-objaviog-339054/>

<https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/hnd-i-snh-skup-podrske-julianu-assangeu-11370854>

<https://www.hnd.hr/lazi-o-assangeu>

<https://www.snh.hr/oslobodite-assangea/>

<https://www.euronews.rs/search?query=d%C5%BEulijan+asan%C5%BE>

<https://www.bbc.com/serbian/lat/topics/c4nmdegmpv6t>

<https://pescanik.net/pretraga/?q=d%C5%BEulijan+asan%C5%BE>

<https://cin.ba/napadi-na-medije-moraju-se-sankcionisati/>

<https://cin.ba/sloboda-medija-u-bih-bez-napretka/>

<https://cin.ba/zoran-cegar-suspendovan-nakon-cin-ove-price/>

<https://cin.ba/?s=napadi+na+novinare&lang=hr>

<https://cin.ba/usvojena-inicijativa-za-zastitu-novinara/>

<https://detektor.ba/2017/08/29/nezavidan-polozaj-novinara-u-bih/>

<https://detektor.ba/2021/12/17/veceras-u-sarajevu-promocija-dokumentarnog-filma-novinarstvo-nije-zlocin/>

<https://detektor.ba/2023/12/25/slucajevi-zbog-kojih-je-bih-pala-na-ispitu-ljudskih-prava-i-sloboda-u-2023/>

<https://www.npr.org/2010/01/18/122701268/i-have-a-dream-speech-in-its-entirety>

<https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/i-have-a-dream-povijesni-govor-koji-je-oblikovao-suvremenu-ameriku---448157.html>

<https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=1450-55179903271P>

www.mediacentar.ba

<https://beta.avaz.ba/vijesti/globus/597370/moskva-poziva-na-nastavak-pomoci-asanzu>

<https://www.novosti.rs/planeta/svet/1349387/marija-zaharova-rusia-velika-britanija-sad-dzulijan-asanz>

<https://lat.sputnikportal.rs/20190411/asanz-haapsenje-rusija-1119429736.html>

<https://wikileaks.org/What-is-WikiLeaks.html>

<https://www.spiegel.de/international/world/spiegel-interview-with-wikileaks-head-julian-assange-a-1044399.html>

<https://wikileaks.org/>

<https://balkans.aljazeera.net/news/2024/6/25/assange-ce-priznati-krivicu-i-vratiti-se-u-australiju>

<https://www.dw.com/hr/dogovor-s-ameri%C4%8Dkim-pravosu%C4%91em-assange-napustio-london/a-69462778>

<https://www.reuters.com/world/wikileaks-julian-assange-set-be-freed-after-pleading-guilty-us-espionage-charge-2024-06-25/>

<https://edition.cnn.com/2024/06/25/politics/julian-assange-decadelong-pursuit-inside-plea-deal/index.html>

<https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-69147006>

<https://www.theguardian.com/media/article/2024/jun/28/you-can-expect-everything-what-next-for-julian-assange-and-wikileaks>

<https://www.slobodnaevropa.org/a/julian-assange-na-slobodi-wikileaks/33010437.html>

Originalni tekst: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/jun/19/hypocrisy-freedom-julian-assange-wikileaks> + Verzija prijevoda: <https://6yka.com/kolumne/slavoj-zizek-kako-nam-je-wikileaks-otvorio-oci-da-vidimo-iluziju-slobode>

<https://www.slobodnaevropa.org/a/julian-assange-na-slobodi-wikileaks/33010437.html>

<https://analiziraj.ba/slavoj-zizek-asanz-je-slobodan-a-mi/>

<https://www.enciklopedija.hr/clanak/mimeza>

<https://analiziraj.ba/slavoj-zizek-asanz-je-slobodan-a-mi/>

<https://pescanik.net/dzulijan-asanz-nije-budala/>

<https://www.vox.com/media/356911/julian-assange-espionage-act-wikileaks-chelsea-manning-whistleblower-ed-snowden-reality-winner-iraq>

Originalni tekst: <https://www.vox.com/media/356911/julian-assange-espionage-act-wikileaks-chelsea-manning-whistleblower-ed-snowden-reality-winner-iraq> + Verzija prijevoda:

<https://www.slobodnaevropa.org/a/julian-assange-sporazum-sloboda-stampe/33011138.html>

<https://www.theguardian.com/media/article/2024/jun/25/experts-warn-julian-assange-plea-deal-could-set-dangerous-precedent>

https://www.slobodnaevropa.org/a/eksperti_podijeljeni_oko_posljedica_najnovije_afere/2235037.html

https://www.google.com/search?q=joe+biden+on+assange+latest+news&rlz=1C1GCEA_enBA928BA928&oq=joe+biden+on+assange+latest+news&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOdIBCDg3NTJqMGo3qAIAAsAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8

<https://www.glasamerike.net/a/bajden-na-testu---sve-oci-uprte-u-njegov-intervju-za-abc-/7686440.html>

<https://www.nytimes.com/2024/06/25/us/politics/assange-plea-deal-press-freedom.html>

<https://www.slobodnaevropa.org/a/julian-assange-sporazum-sloboda-stampe/33011138.html>

<https://www.theguardian.com/media/article/2024/jun/28/you-can-expect-everything-what-next-for-julian-assange-and-wikileaks>

https://forbiddenstories.org/projects_posts/gaza-project/

<https://forbiddenstories.org/about-us/mission/our-mission/>

<https://velikeprice.com/drustvo/dzulijan-asanz-elektronski-ce-gevara/>

8.3. Dodatni izvori

- Ružić, Nataša. *Ogledi/Rasprave: Politička ubojstva novinara u Rusiji*. (Medianali, znanstveni časopis za medije, novinarstvo, masovno komuniciranje, odnose s javnostima i kulturu društva) – PDF verzija autorskog članka dostupna online putem linka: https://www.academia.edu/23854307/Politi%C4%8Dka_ubojstva_novinar_a_u_Rusiji
- Petrović, Milan. *Demokratija kao svetski proces i međunarodno pravni nazori Sjedinjenih Američkih Država*. (UNIVERSITY OF NIŠ, The scientific journal: FACTA UNIVERSITATIS - Series: Law and Politics Vol. 1, No 3, 1999 pp. 271 – 282: *Democracy as a worldwide process and international law views of the United States of America*) – PDF verzija nije dostupna putem online linka.¹³³

¹³³ Kao potvrdu vjerodostojnosti izvora, u aneksu će biti priložen odgovor rukovodioca Sektora za izdavačku djelatnost Univerziteta u Nišu, na e-mail upit da članak prof. dr. Petrović Milana bude prosljeđen autorici za potrebe obrade teme magistarskog rada.

9. BILJEŠKA O KANDIDATKINJI

Dženana Hadžihafizbegović (Tuzla, 23. oktobar 1990.), osnovnu, osnovnu muzičku školu i opću gimnaziju završila u Tuzli. Školovanje nastavila na Filozofskom Fakultetu Univerziteta u Sarajevu gdje je na Odsjeku za komparativnu književnost i bibliotekarstvo odbranila završni rad na temu poezije Holokausta, i stekla zvanje bachelor komparativne književnosti.

Po vokaciji novinarka. Dvogodišnje iskustvo novinarske djelatnosti ostvarila na Televiziji Sarajevo i RTV Federacije BiH gdje je bila uposlana na zadacima voditeljskih, reporterskih, uredničkih dužnosti u redakcijama - najprije revijalnog, a potom i informativnog programa. Uz televizijski angažman, autorske tekstove, poeziju i interpretativne članke objavljuje na medijskim portalima i u regionalnim časopisima.

Zbog lične satisfakcije i napredovanja u struci, obrazovanje (II ciklus) nastavila na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu na Odsjeku za žurnalistiku/komunikologiju, Smjer klasično novinarstvo.